

6.

A DIÁK - KISKÖNYVTÁR a tudomány és a művészetek területén való ismeretszerzést segíti. A középiskolai tananyagra és a legfontosabb lexikonokra építve egy olyan összeállítást készítettünk, melyből könnyen és gyorsan lehet tájékozódni. Hasznos segítség lehet nemcsak feleletek és dolgozatok előtt, hanem minden olyan helyzetben, amikor nem áll rendelkezésre több kötetes lexikon, vagy kevés az idő a bővebb információ megszerzéséhez.

Sok sikert és jó tanulást!

A DIÁK - KISKÖNYVTÁR eddig megjelent kötetei:

1. A magyar irodalom nagy alakjai,
2. A világirodalom nagy alakjai,
3. A magyar történelem nagy alakjai,
4. A világtörténelem nagy alakjai,
5. A magyar történelem évszámokban,

Előkészületben:

7. Helyesírás,
8. Matematika,
9. Fizika,
10. Kémia,
11. Biológia,
12. Filozófia.

A VILÁG- TÖRTÉNELEM ÉVSZÁMOKBAN

NAGY ESEMÉNYEK, FONTOS DÁTUMOK

DIÁK - KISKÖNYVTÁR

*A VILÁGTÖRTÉNELEM
ÉVSZÁMOKBAN*

MINILEXIKON DIÁKOKNAK

*A VILÁGTÖRTÉNELEM
ÉVSZÁMOKBAN*

Most induló sorozatunk ezen kötetében a világtörténelem legfontosabb eseményeiről olvashattok rövid ismertetőt. Ha otthon olvasol valamit, vagy készülsz egy történelemdolgozatra, vagy ha a következő órán felelned kell történelemből, és egy rövid emlékeztetőre van szükséged, egy kapaszkodóra, melyhez könnyen kapcsolhatod az általad szerzett ismereteket, akkor lapozd fel ezt a kis kronológiát, amely középiskolás tananyagra és a legfontosabb lexikonokra építve készült el és hasznos segítséget nyújthat a legnehezebb percekben is!

Összeállította: Barcs Miklós, Farkas Andrea

Vigyázz a pad alatt!

AZ EMBERISÉG ELŐTÖRTÉNETE (ŐSKOR)

i. e. **8-4 millió** év az első előember(Ramapithecus)-leletek, melyeket Dél- és Közép-Afrikában, valamint Dél-Ázsiában tártak fel.

i. e. **4-1,5 millió** év ekkor élt a jégkorszakhoz alkalmazkodni tudó két faj: az *Australopithecus* („déli majom”) ill. a *Homo Habilis* („ügyes ember”).

i. e. **2,5-8000** év az ún. őskőkor ill. paleolitikum időszaka, amikor az ősember 20-30 fős csoportokban vándorolva zsákmányoló (gyűjtögető, halászó, vadászó) életmódot folytat, egyszerű pattintásos módszerrel készíti eszközeit (pl. kőbalta), a társadalom anyajogú, azaz matriarchális.

i. e. **2-1,3 millió** év először Jáván, majd Európában, Afrikában, Kínában is megjelenik a *Homo erectus* („felegyenesedett ember”), aki már valószínűleg ismerte a tüzet.

i. e. **350000-200000** az első *Homo sapiens* („értelmes ember”) megjelenése.

Í. e. **150000** megjelent a neandervölgyi Ősember, 40000-35000 évvel ezelőtt halt ki.

i. e. **40000—35000** a *crő-magnoni ember* (*Homo sapiens sapiens*), akinek művészetéről tanúskodnak az altamirai és a lascaux-i barlangrajzok.

ÓKOR

i. e. 40000 a mongoloid *Homo sapiens* csoportok az akkor még száraz-földi hídként szolgáló Behring-szoroson keresztül bevándorolnak Kelet-Szibériából Alaszkába, és benépesítik be az észak-amerikai kontinent.

i. e. 8000-6000 közép-kő'korszak, azaz mezolitikum. Az utolsó jégkorszak végén megkezdődik az ember letelepedése.

i. e. 6000-3000 újkő'kor v. neolit korszak, mely időszakban megjelenik a földművelés, az állattenyésztés és a kézművesség. Falvak, városok épülnek (Jerikó, Catal Hüyük), beindul a cserekereskedelem. A társadalom berendezkedése apajogú, azaz patriarchális lesz.

i. e. 3000-2000 a Tigris és az Eufrátesz völgyében, Mezopotámiában alakul ki az első fejlett kultúra, megjelenik az árasztásos földművelés, ez az időszak a sumér-akkád városállamok virágzása (Ur, Uruk, Lagas).

i. e. 3000-1500 a dravidák virágzó állama az Indus völgyében, fejlett agyagtégla-városokat építenek (Harappa, Mohendzso-daro).

i. e. 3000 kialakul Mezopotámiában a sumér ékírás, a legrégebbi ismert írásrendszer, melynek segítségével agyagtáblákon tartják nyilván javaikat.

i. e. 3000-1200 a krétai kultúra időszaka, Kréta tengeri nagyhatalommá válik, a szigeten sorra épülnek a nagy királyi paloták, pl. Knósszosz.

i. e. 2955-2635 az egyiptomi ún. Korai Birodalom megalapítása a Nílus völgyében. A hagyomány szerint Alsó- és Felső-Egyiptom egyesülése az első királyok, *Narmer*, majd *Ménész* uralkodása alatt ment végbe. A tradíció szerint ekkor alakult ki a hieroglif írás, melynek mitikus alkotója a holdisten, Thot.

i. e. 2750 k. *Gilgames*, a sumér Uruk város fejedelme városfalat emeltet, ezzel biztosítja a település függetlenségét és biztonságát.

i. e. 2635-2155 az egyiptomi óbirodalom kora, ekkor építteti lépcsős piramisát *Dzsósz*er fáraó, valamint Hufu *Kheopsz* fáraó gízai sírhelye is ekkor épül.

i. e. 2040-1785 az egyiptomi Középbirodalom kora, a központi hatalom megerősödik, s a birodalom megkezdte terjeszkedését Nubia felé.

i. e. **2000-1595** az Óbabiloni Birodalom kora Mezopotámiában, Babilon városa központi szerepet tölt be a térségben, a föld magántulajdonba kerül.

i. e. **1894** a sémita amoriták az Eufrátesz partján megalapítják Babilon városát.

i. e. **1800** az áriják (indoeurópai lovasnép) Belső-Ázsia felől benyomulnak az Indus völgyébe, és leigázzák a dravida őslakosságot.

i. e. **1792-1750** *Hammurápi*, a törvényalkotó király uralkodása Óbabilonban. Sztélébe vésett törvényei a magántulajdont szabályozták.

i. e. **1600** a hettita birodalom alapítása, fővárosa Hattusa.

i. e. **1600-1150** a Mükénéi kor, a trójai háború (i. e. 1184) kora, az akháj görög törzsek kis királyságai. Az északról bevándorló dór törzsek pusztítják el.

i. e. **1500-1200** Ugarit észak-föníciai városállam virágkora.

i. e. **1500-1028** a Sang-dinasztia kora Kínában, szabályos államszervezet, a vallás az ősök tiszteletén alapul.

i. e. **1500-500** a Gangesz-völgyi civilizáció, a Közép-Ázsiából benyomuló árja néptörzsek hozzák létre Észak-Indiában. Létrejön a kasztrendszer. Vallásuk a brahmanizmus és a hinduizmus.

i. e. **1552-1070** az Újbirodalom kora Egyiptomban, ázsiai hadjáratok, terjeszkedés. Egyiptom ekkor a kor legerősebb hatalma.

i. e. **1470-1350** A Mitanni birodalom fénykora Észak-Mezopotámiában, harcokat vív Egyiptommal Szíria birtoklásáért.

i. e. **1450-1200** A Hettita Újbirodalom. A vas megmunkálásának legkorábbi nyomai.

i. e. **1364-1347** *IV. Amenhotep* (Ehnaton), a „reformer” fáraó uralkodása. Új vallást alapít, a monoteista (’egyistenhitű’) Napkultuszt kívánja bevezetni Egyiptomban, sikertelenül, halála után a konzervatív papság visszaállítja a hagyományos sokistenhitet. Felesége a gyönyörű *Nefertiti* volt.

i. e. **1300-614** az Asszír Birodalom fennállása, erős katonai állam, mely a környező országok fosztogatásával tesz szert gazdagságra, fővárosa Ninive.

i. e. **1250 k.** a zsidók kivonulása Egyiptomból *Mózes* vezetésével (Exodus), a vándorlás negyven éve alatt jogilag szabályozzák a vallási és társadalmi életet (pl. Tízparancsolat).

i. e. **1200 k.** A tengeri népek vándorlása, átrajzolják a Földközi-tenger partvidékét, elpusztítják a Hettita Újbirodalmat.

i. e. **1200-750** a görögség átmeneti korszaka, a dór törzsek benyomulnak a Peloponnészoszi-félszigetre, megteremtik az új típusú államot, a poliszrendszert.

i. e. **1194 k.** az akháj királyok szövetsége, élükön Mükéné királyával hadjáratot indít Trója ellen.

i. e. **1124 k.** *Nabukodonozor* babiloni király legyőzi az országot uráló elámiakat, kiterjeszti befolyását Asszíriára.

i. e. 1028-221 a Csou-dinasztia uralkodásának ideje Kínában.

i. e. 1010-970 *Dávid* zsidó király megalapítja a Júdai királyságot, majd egyesíti a két zsidó államot, Júdát és Izraelt, központjává Jeruzsálemet teszi.

i. e. 970 k. a zsidó állam virágkora *Salamon* király uralkodása alatt.

i. e. 900 a Peloponnészoszi-félszigeten a dór törzsek megalapítják Spártát.

i. e. 776 az első olimpiai játékok Zeusz tiszteletére, ettől kezdve négy évente megrendezik az olümpiát.

i. e. 750-492 a görög archaikus kor, a városállamok (poliszok) laza szövetségbe tömörülnek, a görög gyarmatosítások kora, a kolóniák megjelenése a Földközi- és a Fekete-tenger partvidékén. A térség két vezető városállama a spártai katonaállam és az athéni demokrácia.

i. e. 753 Róma alapítása, a királyság, a latinok terjeszkedése. A monda szerint Róma hét királya közül *Romulus* alapítja meg a várost a Tiberis partján, a négy dombon - ez az időpont a római időszámítás kezdete.

i. e. 700 a hagyomány szerint *Lükurgoszt* a delphoi jósa bízza meg, hogy Spárta politikai és szociális viszonyait törvénybe foglalja, a spártai életrend és az ifjúság nevelésének elve az ő nevéhez kötődik.

i. e. 660 az elsőjapán császár (tenno), a mondai *Dzsimmu* trónralépése, a birodalomalapítás és a japán időszámítás kezdete.

i. e. 600 *Kleiszthenész* államcsínnyel hatalomra jut Athénban, bevezeti a Dionüszosz-kultuszt. *Zarathuszttra*, iráni próféta megalapítja a pár-

szizmust, amely vallás a jó és a gonosz szellem közti kibékíthetetlen ellentétet hirdeti.

i. e. 621 Az első írott (*Drakón* arkhónról elnevezett) törvények Athénban. Szigorú „drákói” törvények a magántulajdon védelmében.

i. e. 605-539 az Újbabiloni Birodalom fennállása, Babilon a kor legnagyobb városa, megmagasítják és ragyogó kék mázas téglával díszítik az északi Istar-kaput, felépítik Marduk torony templomát (Bábel tornya), ekkor épül az ókor egyik csodájának számító *Szemirámisz* függőkertje.

i. e. 594. *Szolón*, athéni arkhón megreformálja az alkotmányt: a társadalmi rétegek egyensúlyára törekszik, az adósrabszolgaságot eltörölteti, a polgárokat négy phülébe, ezen belül gabonatermése után négy vagyoni osztályba sorolja, ez az osztályozás a politikában való döntés arányát is meghatározza; négyszáz tagú tanácsot vezet be, mely az arkhónokból álló legfelsőbb bíróság (Areioszpagosz) döntéseit el-lensúlyozza; népgyűlés (eklészia) összehívásáról rendelkezik.

i. e. 559 *Kürosz*, perzsa király Média és Babilon legyőzésével megteremti a Perzsa Birodalmat.

i. e. 546 *Peisziisztratosz*, *Hippokratész* fia türannosz Athénban, mely ekkor politikai, gazdasági és kulturális virágkorát éli. Állami fém pénzvetet, támogatja a parasztságot, elkezdődik a Zeusz-templom építése, ekkor zajlanak az első tragédia-előadások. *Szolón* törvényén nem változtat.

i. e. 530 *Piithagorasz* vallási-politikai iskolát alapít Krotonban, rendszerezi a szorzótáblát és a tízes alapú számrendszert.

i. e. 522-486 /. *Dareiosz*, perzsa király uralkodása, aki hadjáratokat indít a szkíták, a thrákok és a görögök ellen.

i. e. 518 /. *Dareiosz* az Indusig terjeszti ki a Perzsa Birodalom határát, új fővárost alapít, Perszeopoliszt.

i. e. 510 az athéniek elűzik a türannoszokat.

i. e. 510-265 a korai köztársaság Rómában, harc a római hegemoniáért Itália felett, a szabinok, etruszkok, gallok legyőzése.

i. e. 508 *Kleiszthenész* megreformálja a szolóni alkotmányt (Attika területi beosztása, Ötszázak tanácsa, cserépszavazás), megalapozva ezzel a klasszikus demokráciát, a területi képviselőlet alapján.

i. e. 500 A buddhizmus (alapítója *Buddha*) és a dzsainizmus vallási tanainak keletkezése Indiában.

i. e. 500-221 a harcoló királyságok kora Kínában.

i. e. 500-494 az ión felkelés, Perzsia legyőzi a fellázadt kisázsiai görög városállamokat, és lerombolja Miiétoszt.

i. e. 492-338 a görög klasszikus kor.

i. e. 490 a marathóni csata, /. *Dareiosz* hadjáratot indít Hellász ellen, a görög hadsereg *Miltiádész* vezetésével legyőzi a túlerőben lévő perzsa hadakat. A győzelem hírének egy futár viszi a 42 km-re lévő Athénba, a hír átadása után összeesik és meghal.

i. e. 485–465 /. *Xerxész* lesz a Perzsa Birodalom uralkodója.

i. e. 480 a második görög-perzsa háború, *Xerxész*, perzsa király újabb hadjáratot indít a görögök ellen, akik az ún. iszthmoszi szövetségbe tömörülnek, hogy legyőzzék az ellenséget. *Leónidász*, spártai király és 700 katonája elesik Thermopülai-nál, a perzsák felgyűjtják Athént, lerombolják az Akropoliszt. A szalamiszi tengeri ütközetben azonban a görögök kerekednek felül, legyőzve a perzsa flottát.

i. e. 478 Athén szervezésével létrejön a perzsaellenes déloszi szövetség.

i. e. 462-431 *Periklész* kora, az athéni demokrácia virágzása.

i. e. 431-104 a második peloponnészoszi háború, Athén és Spárta harca a görög államok fölötti hegemoniáért. Spárta elfoglalja Athént (a harminc zsarnok uralma), feloszlik az attikai-déloszi szövetség.

i. e. 387 *Platón* Athénban megalapítja az Akadémiát.

i. e. 337 /. *Philipposz*, a makedón király kezdeményezésére létrejön a pánhellén (korinthoszi) szövetség a perzsák ellen.

i. e. 336-323 /. *Philipposz* meggyilkolása után *Alexandrosz* (*Nagy Sándor*) lesz a makedón király.

i. e. 335 *Arisztotelész* Athénban saját iskolát alapít, a Lúkeiont.

i. e. 333 az isszoszi csatában *Nagy Sándor* legyőzi ///. *Dareiosz* perzsa király seregét; elfoglalja Föníciát, Szíriát, Palesztinát.

i. e. 331 *Nagy Sándor* megalapítja Egyiptomban Alexandriát, Ninive mellett döntő csapást mér a perzsákra, a Perzsa Birodalmat saját fennhatósága alá vonja.

i. e. **326** *Nagy Sándor* hadjárata India ellen, melyet két év alatt vazal-lusává tesz.

i. e. **324** a szúzai mennyegző, *Nagy Sándor* 10 000 makedón előkelőt házassít össze perzsa nőkkel.

i. e. **321** *Nagy Sándor* 33 évesen meghal, elkezdődik a diadokhoszok (a hadsereg vezérei) harca az uralomért, mely a birodalom széteséséhez és a hellenisztikus államok kialakulásához vezet. Az első diadokhosz-háború.

i. e. **321-185** a Maurja-birodalom kora Indiában, Asóka király egyesíti az országot.

i. e. **319** a második diadokhoszháború *Antigonosz* és *Kasszandrosz* között.

i. e. **315** a harmadik diadokhoszháború.

i. e. **304-330** a ptolemaidák uralma Egyiptomban, a hellenisztikus kor.

i. e. **302** a negyedik diadokhoszháború. A birodalmat négy részre osztják.

i. e. **281** a diadokhoszháború vége, Makedónia királya *Ptolemaiosz Keraunosz* lesz.

i. e. **273** *Asóka* király uralma az indiai Maurja Birodalomban.

i. e. **268** Róma befejezi az Appenini-félsziget meghódítását. Uralmát mindenhol katonai telepekkel (colonia) biztosítja.

i. e. **264-241** az első pun háború, Róma a Szicíliaért folytatott harcban legyőzi Karthágót.

i. e. **221-206** a kínai Csín-dinasztia kora, *Csin-Si Huang-ti* császár egyesíti Kínát, megveti a kínai államszervezet alapját, melyet despotikus császári hatalom, centralizált hivatali apparátus és fejlett adórend-szerjellemez.

i. e. **200-i. sz. 1200.** azték, tölték és maja birodalmak az újvilágban.

i. e. **219-202** a második pun háború, Karthágó és Róma küzd a Földközi-tenger nyugati medencéje fölötti uralomért.

i. e. **218** *Hannibál* átkel az Alpokon, legyőzi *Scipio* hadseregét a Ticinus folyónál.

i. e. **216** *Hannibál* Cannae-nál nagy vereséget mér a római konzuli hadseregére.

i. e. **206-i. sz. 222** Kínában a Han-dinasztia uralkodik, mely folytatja a birodalom egyesítését.

i. e. **202** *Scipio* római konzul Karthágó mellett legyőzi *Hannibált*.

i. e. **183** *Hannibál* öngyilkos lesz, hogy a rómaiak által kért kiadatását elkerülje.

i. e. **168** *Júdás Makkabeus* vezetésével a zsidók fellázadnak a szíriaiak erőszakos hellenizálása ellen, és sikerül széles körű politikai autonó-miát kivívniuk.

i. e. **149-146** a harmadik pun háború, Róma lerombolja, s provinciaként a birodalomhoz csatolja Karthágót, lakosai közül 50 000 embert eladnak rabszolgának.

i. e. **138-132** Szicíliában rabszolgalázadás tör ki.

i. e. **88-82** Itáliában polgárháború tör ki *Marius* és *Sulla* között a hadvezéri tisztség elnyerésért.

i. e. **82-79** a senatuspárti *Sulla* diktatúrája Rómában.

i. e. **73-71** *Spartacus-féle* rabszolga felkelés, melyet véres megtorlás követ.

i. e. **67** *Pompeius* római consul letöri a földközi-tengeri kalózok uralmát.

i. e. **63** Róma consulává választják *Tullius Cicerói*, aki a senatus abszolút uralmának védelmezője.

i. e. **60-49** *Caesar*, *Crassus* és *Pompeius* szenátorok titkos megállapodást (I. triumvirátus) kötnek politikai együttműködésük erősítése érdekében.

i. e. **53** *Caesar* leveri *Vercingetorix* király galliai felkelését.

i. e. **49-46** *Caesar* befekszik Észak-Gallia meghódítását, de nem tesz eleget a hadsereg felosztatására tett parancsnak, hanem seregével átlépi a Rubicon folyót és elindul Róma felé. Polgárháború robban ki *Pompeius* és *Caesar* között, végül *Caesar* megszállja Rómát.

i. e. **46** *Gaius Iulius Caesar* megreformálja a római naptárrendszert (Iulianus-naptár).

i. e. **45** *Caesar* az egész birodalom korlátlan ura, élethossziglanig dictator, imperator (a hadsereg fővezére), pontifex maximus (főpap) és néptribunus. A köztársaság már csak névleges, létrejön a monarchia.

i. e. **44** március idusán (15.-e) *Caesar* a *Brutus* és *Cassius* vezette összeesküvők leszúrják.

i. e. **43** létrejön a második triumvirátus *Octavianus*, *Antonius* és *Lepidus* között, *Caesar* gyilkosai **ellen**.

i. e. **32-30** *Octavianus* és *Antonius* polgárháborúja, *Antonius* feleségül veszi *Kleopátrát*, neki és fiainak adományozza Armeniát, Szíriát, Kireneikát, *Octavianus* hadat üzen *Kleopátrának*, akit római birtokok bitorlásával vádol, Actium mellett *Kleopátra* seregei vereséget szenvednek, *Antonius* és *Kleopátra* Alexandriában öngyilkosságot követ el.

i. e. **27-i. sz. 14.** *Octavianus* principátusa, megkapja az *Augustus* (felséges) nevet, létrejön Római Császárság.

i. e. **8-4 k.** *Jézus Krisztus* születése Betlehemben.

14-37 *Tiberius* császár uralkodása, a birodalom védelmének erősítése, Pannónia római provincia lesz.

30 vagy **33** A zsidó pászkaünnepet megelőző napon, pénteken Jeruzsálem kapuja előtt *Jézust* keresztre feszítik, mert *Krisztusnak*, Isten fiának, Júdea királyának nevezte magát.

37-41 a kegyetlenkedéseiről hírhedt *Caligula* császár uralkodása.

41-54 *Claudius* császár uralkodása alatt épül ki a császári hivatalsszervezet.

54-68 miután *Agrippina* megmérgezi férjét, *Claudius* császárt, fia, *Néró*, a véres kezű zsarnok kerül a trónra, aki pl. öngyilkosságra kényszeríti tanárát, *Senecát*, ez a keresztényüldözések kora, uralkodásának katonai lázadás vet véget.

50 k. *Szent Pál* működése.

66-70 az első zsidó háború, lázadás a római uralom ellen, *Titus*, *Vespasianus* császár fia leveri a felkelést, lerombolja Jeruzsálemet, megszűnik a zsidó állam.

69-79 *Vespasianus* császár uralkodása, a colonusz (szabad bérlő) rendszer bevezetése.

79 a Vezúv kitörése elpusztítja Pompei és Herculaneum városokat.

98-117 *Traianus* császár uralkodása, az utolsó hódítások kora, a Római Birodalom eléri legnagyobb kiterjedését, urbanizáció és romanizáció; utóda *Hadrianus* lesz.

132 a második zsidó háború kitörése, vezetője *Simon Bar Kochba*, melyet *Hadrianus* császár ver le, aki megtiltja a zsidó vallás gyakorlását, megkezdődik a zsidók szétszóródása (diaszpóra korszaka).

160 meghal *Ptolemaiosz* csillagász, földrajztudós, matematikus, zeneesztéta, aki szerint a világ középpontjában a Föld áll, s körülötte kering a Nap és a bolygók, elmélete 1500 évig állt fenn.

161-180 *Marcus Aurelius*, a filozófus császár uralkodása. Halála után megkezdődik a Római Birodalom hanyatlása. A trónon fia, *Commodus* követi, visszatér a dinasztikus utódlás, melyet a palota-összeesküvés zár le, s elkezdődik a katonacsászárszjelöltek vetélkedése.

192-284 a katonacsászárok uralmának ideje, a népvándorlások kora, a birodalom védekezésére kényszerül.

284-305 *Diocletianus* császár uralkodása, megreformálja a hadsereget és a gazdaságot (maximalizálja az árakat az infláció megállítása érdekében, új adórendeletet vezet be), korlátlan császári monarchiát hoz létre (dominatus).

286 *Diocletianus* felhatalmazza *Valerius Maximianust* a birodalom nyugati részének védelmére. *Diocletianus* a továbbiakban a birodalom keleti felét kormányozza, székhelyét Nicodémiába teszi át.

293 a két római császár két alcsászárral osztja meg a hatalmat, kialakul a tetrarchia, a négyes uralom rendszere.

305 *Diocletianus* lemond, a tetrarchia összeomlik, a társcsászárok harcba kezdenek a hatalom birtoklásáért.

306 *Flavius Constantius* kiáltják ki császárnak a britanniai légiók.

312 *Constantinus (I. Nagy Konstantin)* a birodalom nyugati részének egyeduralmódójává válik, uralkodása alatt támogatja, halálos ágyán felveszi a kereszténységet; a keleti birodalom császára Licinius.

325 *Constantinus* összehívja az első ún. niceai zsinatot, mely elfogadja a „Szentháromság” tanát, az ariánusokat eretneknek bélyegzi; ettől kezdve a római császárok az egyház világi fejének is tekintik magukat.

KÖZÉPKOR

330 *Constantinus* megalapítja **Konstantinápolyt**, a birodalom súlypontja keletre kerül.

378 egy hatalmas vizigót sereg tönkreveri *Valens* császár hadait Hadrianopolisnál, a császár elesik, megkezdődik a birodalom haldoklása.

379-395 *Nagy Theodosius* két fiára hagyja a birodalmat, ezzel megpecsételve a kettészakadást.

401 a vandálok Pannóniában, a gótok Itáliában végeznek pusztításokat.

410 *Alarik* nyugati gót király elfoglalja és kifosztja Rómát.

413 megszületik a Burgund Királyság, az első germán állam.

431 az epheszoszi harmadik egyetemes zsinat elítéli a Krisztus emberi mivoltához ragaszkodó nesztóriánusokat, akik Máriát nem tekintették istenszülőnek; velük szemben a zsinat kijelentette, Szűz Mária Isten anyja.

434-453 *Attila* hun király uralma, a hun birodalom az Uraitól a Rajnáig terjeszkedett.

451 catalaunumi csata, *Aetius* nyugat-római hadvezér az egyesített római seregek élén feltartóztatja a hunokat.

453 *Attila* halála, a Hun Birodalom szétesése.

455 a vandál hadak megrohanják és kifosztják Rómát.

476 *Odoaker*, germán vezér lemondítja *Romulus Augustulust*, az utolsó nyugatrómai császárt, a Nyugatrómai Birodalom megszűnik.

482-511 *Klodvig* frank király egyesíti a frank törzseket, felveszi a kereszténységet és megalapítja a Meroving-dinasztiát.

493-526 *Nagy Theodorik* keleti gót király uralkodása Itáliában és Illíriában, székhelye Ravenna. Udvara a későantik kultúra központja.

521 *Dionysius Exiguus* számításai alapján határozzák meg a keresztény időszámítást, mely Krisztus születését tekinti kiindulópontnak, ez 1582-ig, a gregorián naptárreformig marad érvényben.

527-565 I. *Iustinianus* bizánci császár sikertelen próbálkozása az antik Római Birodalom feltámasztására.

529 *Nursiai (Szent) Benedek* kolostort alapít Monté Cassinóban, regulája a nyugati szerzetesség alapjául szolgál, a bencések rendje hamar követőkre talál Európa-szerte.

535 elkezdődik a bizánci-keleti gót háború.

567 A frank Királyság három részre oszlik (központjai: Reims, Párizs, Orléans).

568-773 a longobárd törzsek megkezdik Itália meghódítását.

570-632 *Mohamed* próféta működése, aki megalapítja az iszlám vallást.

590-604I. (*Nagy*) *Gergely* pápa megreformálja a liturgiát, rendszerezi az egyházi énekeket (egyszólamú gregorián ének), megveti a papság

világi hatalmának alapjait, kijelenti: a zsidóüldözéseknek véget kell vetni, az igazi feladat megtérítésük.

595 a bizánciak és a longobárdok békét kötnek.

610 A Keletrómai Birodalom újjászervezése /. *Hérakleitosz* vezetésével.

622 a Hidzsra, azaz *Mohamed* menekülése Mekkából Medinába jelöli az iszlám időszámítás kezdetét.

628 véget ér a bizánci-perzsa háború.

634 /. *Omár* kalifa uralkodása idején elkezdődik az iszlám gyors terjedése és az arab hódítás.

680 az iszlám valláson belül szakadás jön létre a kalifát vallási vezetőként tisztelő szunniták és az Ali leszármazottjához ragaszkodó síták között.

711 a hispániai vizigót királyságot elfoglalják az arabok.

714-741 *Martell Károly* frank majordomus megalapítja a Karoling-dinasztiát.

730 ///. *Leó* bizánci császár betiltja az ikonok tiszteletét, ezzel kezdetét veszi a képrombolás időszaka.

732 a poitiers-i csatában *Martell Károly* megállítja az arabok előretörését.

751 *Kis Pippint* a frankok királyává koronázzák.

768-814 *Nagy Károly* frank király hadjárataival létrehozza a Frank Birodalmat.

786 az arab kultúra virágzása *Harún al-Rasid* bagdadi kalifa uralkodása alatt.

800 ///. *Leó* császárrá koronázza *Nagy Károlyi*, megszületik a Római Császárság. Uralkodása alatt közigazgatási reformot vezet be, palotabíróság és kancellária bevonásával irányítja a birodalmat, rendeletben kötelezi a kolostorokat iskolák létesítésére; a Karoling-reneszánsz kora.

802 Kambodzsában a Khmer-dinasztia uralkodik, létrejön Angkor királyság.

814 *Nagy Károly* halála után fia, /. (*Jámbor*) *Lajos* követi a trónon, akinek uralkodása alatt a birodalom egysége névlegessé válik.

832-847 viking támadások, majd letelepedés az ír-szigeten.

843 a verduni szerződésben *Lothar* (középső terület, Itália, császári cím), *Német Lajos* (Keleti Frank Királyság, a későbbi Németország) és *Kopasz Károly* (Nyugati Frank Királyság, a későbbi Franciaország) felosztják egymás közt a birodalmat.

863 *Cirill* és *Metód* megalkotják a Biblia fordításához az első szláv ábécét.

879-912 *Oleg* novgorodi fejedelem egyesíti a rusz területeket.

900-1200 a közép-amerikai a toltékok lerombolják Teotihuacánt és a maják földjét.

910 a cluny bencés apátság alapítása.

919 /. (*Madarász*) *Henriket* német királlyá választják.

936-973 I. *Ottó* német császár uralkodása, aki elismerteti fennhatóságát a német hercegségekkel.

944 A velencei dózse, *Pietro Orseolo* eltörli a rabszolgatartást. *VII. (Bíborbanszületett) Konstantin* a bizánci császár.

955 /. *Ottó* Augsburg mellett legyőzi a kalandozó magyarokat, ez véget vet a nyugat ellen irányuló zsákmányoló hadjáratoknak.

959 Anglia egyesítése *Edgár* király által, ez elindítja az országban a gazdasági fejlődést.

960 I. *Ottó* megalapítja Ausztriát (Ostmark), mely függetleníti magát Bajorországtól.

962 *XII. János* pápa a Római Birodalom császárává koronázza I. *Ottót*, kialakul a Német-Római Császárság.

966 I. *Mieszko* fejedelem megalapítja a lengyel államot, és felveszi a keresztséget.

974 *Géza* magyar fejedelem és ötszáz magyar előkelő megkeresztelkedése.

982 a viking *Vörös Erik* eljut Grönlandra, ahol telepeket létesít.

987 *Capet Hugó* megkoronázásával létrejön a Francia Királyság.

992 Velence kereskedelmi egyezményt köt Bizánccal az alacsonyabb vámokra vonatkozóan, és elismeri a városállam formális függetlenségét.

997 *Géza* magyar fejedelem halála után fia, István kerül a trónra.

1000 k. *Leif Erikson* felfedezi Amerikát. /. (*Szent*) *Istvánt* magyar királlyá koronázzák, elindul a katolikus egyház szervezése, s e lépéssel Magyarország a nyugat-európai fejlődés útjára lép.

1016 *Nagy Knut* dán király megszállja Angliát.

1018 //. (*Bolgárlölő*) *Baszileiosz* bizánci császár birodalma határát kiterjeszti az egész Balkán-félszigetre, felszámolva ezáltal a bolgár államot.

1019 (*Bölcs*) *Jarosláv* kijevi fejedelem uralkodása alatt virágkorát éli az orosz állam.

1025 //. *Baszileiosz* halála után a hatalom birtoklásáért palotaforradalom tör ki Bizáncban.

1033 A Német-Római Császárság hármass birodalommá válik azáltal, hogy //. *Konrád* császár megkapja örökségként Burgundiát (Svájc nyugati fele, Provence).

1051 ///. *Henrik* német-római császár megtámadja Magyarországot, de a Vértes hegységben (hátrahagyva fegyvereit, vértjeit menekül - innen a hely neve) csúfos vereséget szenved.

1051-1062 a kilencéves polgárháború Japánban, a szamurájok felemelkedésének kezdete.

1052-1090 /. (*Barbarossa*) *Frigyes* császár Itália és a pápa ellen fordul és elfoglalja Milánót. ///. *Henrik* császár hajóhadát elsüllyeszti,, *Búvár Kund*" (*Zotmund*).

1054 IX. *Leó* római pápa és *Kerulariosz* konstantinápolyi pátriárka kölcsönösen kiátkozza egymást, ez az egyházszakadás (szkizma) ideje, mely napjainkig két táborra (görögkeleti - orthodox és római katolikus) osztja a kereszténységet. Meghal *Bölcs Jaroszláv* orosz fejedelem, megkezdődik a birodalom hanyatlása.

1066 a hastingsi csata, a normann *Hódító Vilmos* partra száll Angliában és legyőzi az angolszászokat.

1075 a római zsinat kimondja, hogy a pápa a katolikus egyház korlátlan feje, aki a császárt megfoszthatja uralmától, feloldozhat a jogtalanul uralkodó királynak tett hűségeskü alól, semmisnek nyilváníthatja a világi investitúrát (egyházi személy kinevezését). Ezzel kezdetét veszi az ún. investitúra-háború a császárság és a pápaság között.

1076 a wormszi zsinat *IV. Henrik*hez hű német püspökei nem ismerik el *VII. Gergely* pápaságát. A pápa válaszul kiátkozza *IV. Henriket* az egyházból.

1077 IV. *Henrik* német-római császár megalázó „Canossa-járása” (Canossa várában vezekel feloldozást kérve) *VII. Gergely* pápa előtt. A pápa nem enged.

1080 IV. *Henrik* ellenpápát választ: ///. *Kelement*.

1084 IV. *Henrik* bevonul Rómába, ahol az ellenpápa császárrá koronázza. A normannok kiszabadítják az Angyalvárba zárkózott *VII.*

Gergelyt, a császár kénytelen visszavonulni. A normannok kifosztják Rómát. Meghal *VII. Gergely*.

1088 ///. *Orbán* lesz a pápa, aki folytatja az investitúraharcot.

1094 El Cid (*Rodrigo Diaz de Vivar*) spanyol lovag elfoglalja Valenciát.

1096-1099 elindul az első keresztes hadjárat - a clermont-i zsinat határozata **szerint-Buillon** *Gottfried* vezetésével a Szent Sír megszerzéséért., Megalakul a Jeruzsálemi Királyság.

1106 Könyves Kálmán magyar király és /. *Fülöp* francia király lemond investitúra jogáról és engedélyezi a szabad püspökválasztást.

1111 V. *Henrik* német király börtönbe zárja a pápát.

1118-1143 ///. (*Komnénosz*) *János* bizánci császár kiterjeszti birodalma határait Kisázsiaiban és a Balkánon.

1122 az investitúraharc vége, *V. Henrik* császár és *II. Callixtus* pápa Wormsban egyezményt köt, hogy a püspököket az egész birodalomban a kanonokokból álló káptalan választja, de Németországban császári jog marad világi beiktatásuk.

1139 Alfonz Henriquez gróf a quirque-i csatában legyőzi a mórokat, és felveszi a Portugália királya címet.

1146 a második keresztes hadjárat, mely súlyos vereséggel zárul, vezetője a német és a francia király.

1155 Barbarossa Frigvest Itália királyává koronázzák.

1159 *Barbarossa Frigyes* németbarát ellenpápát választat *IV. Viktor* személyében.

1161 megalakul a Hanza német kereskedelmi szövetség.

1163 a lombard városok megalakítják a veronai ligát *Barbarossa Frigyes* ellen.

1170 II. *Henrik* angol király hívei megölik a pápapárti *Becket Tamás* canterbury érseket.

1176 a lombard liga polgári hadserege győzelmet arat *Barbarossa Frigyes* lovagsága felett.

1177 *Barbarossa Frigyes* és *///. Sándor* pápa velencei békekötése.

1189 a harmadik keresztes hadjárat, vezetői: *///. Fülöp Ágost* francia király, *///. Henrik* angol király és fia, *Oroszlánszívű Richárd*, valamint később csatlakozik *Barbarossa Frigyes* is, aki a harcokban életét veszti. A hadjárat békekötéssel zárul, *Szaladdin* megígéri a zarándokok szabad látogatását a szent helyeknél.

1198 *///. Ince* pápa alatt az egyház eléri világi uralmának csúcspontját.

1199 *Oroszlánszívű Richárd* halála után *Földnélküli János* kerül az angol trónra.

1200-1531 k. az inka birodalom az Andokban.

1202-1204 Velence támogatásával a negyedik keresztes hadjárat során elfoglalják és kifosztják Bizáncot. A Keletrómai Birodalom feloszlik.

1206-1027 *Dzsingisz*, mongol kán uralkodása, aki uralma alatt egyesíti a mongol törzseket és megindítja a hódító hadjáratokat.

1209-1229 háború Dél-Franciaországban az albigens (kathar) eretnek-mozgalom ellen.

1212 a reconquista (visszahódítás) győzelme az arabok felett a Pireneusi-félszigeten, a Las Navas De Tolosa-i csatában. Az iszlám uralom vége. Ekkor indul a gyermekekből álló keresztes hadjárat.

1214 *///. Fülöp Ágost* francia király legyőzi az angolokat, *Földnélküli János* király kénytelen lemondani a Loire-től északra eső birtokairól.

1215 a IV. lateráni zsinat, ahol *///. Ince* pápa vezetésével kihirdetik az inkvizíciót, a pápaság hatalma csúcán áll. Az angol nemesség *Földnélküli Jánosi* a Magna Charta Libertatum (Nagy Szabadságlevél) elfogadására kényszeríti, melyben leszögezik, hogy a parlament jóváhagyása nélkül nem lehet adóztatni, az uralkodói hatalmat nagy mértékben korlátozzák.

1218 az ötödik keresztes hadjárat.

1227 *///. Frigyes* német-római császár visszafordul az ötödik keresztes hadjáratból, ezért a pápa kiközösíti az egyházból.

1229 *///. Frigyes* tárgyalások útján visszaszerzi Jeruzsálemet az egyiptomiaktól.

1236 *Dzsingisz* kán halála után *Batu* kán lesz a mongol fejedelem, vezetésével a mongolok lerohanják Európa keleti vidékeit.

1248-1258 a hatodik keresztesjárat.

1250 meghal *//. Frigyes*, a guelfek száműzik Firenzéből a ghibellineket.

1251 új mongol birodalom szervezése, az Arany Horda állama.

1260 *Dzsingisz* kán unokája, *Kubláj* kán lesz a mongolok vezére és Kína császára.

1270 a hetedik és egyben utolsó keresztes hadjárat, pestisjárvány tizedeli meg a sereget.

1271-1291 *Marco Polo*, velencei kereskedő Közép-Ázsián keresztül eljut *Kubiláj* kín pekingi udvarába.

1279-1368 a mongol Jüan-dinasztia uralma Kínában.

1282 „szicíliai vecsernye”: a palermóiak lázadása az *Anjou* uralom ellen. Firenzében a céhek képviselőiből választják a városi tanácsot, a város kormányzása is a kezükbe kerül. Új korszak kezdődik a város történetében, amelyben Firenze Közép-Itália vezető hatalmává válik.

1285 *IV. (Szép) Fülöp* lesz a franciák királya.

1291 a svájci államszövetség megalakulása három kanton szövetkezésével (Uri, Swytz, Unterwalden).

1302 *Szép Fülöp* összehívja az első rendi országgyűlést (nemesek, polgárok, egyházi méltóságok).

1320 *7. Ulászló* lengyel királlyá koronázza magát.

1337-1453 a százéves háború, melynek oka, hogy az angol király igényt tart a francia trónra, a háború a franciák győzelmével végződik.

1347 a nagy európai pestisjárvány, melynek csaknem a lakosság fele áldozatul esik.

1348 *IV. Károly* megalapítja az első közép-európai egyetemet Prágában.

1355 Német-római császárrá koronázzák *IV. Károlyt*.

1358 a Jacquerie, a francia parasztság legnagyobb felkelése.

1360 a brétigny-i béke, mely a százéves háború első szakaszát zárja le. Az angolok lemondanak a francia trónról, de az övék lesz Franciaország délnyugati része, valamint 3 millió aranytallér hadisarcot kell fizetniük.

1368-1644 a Ming-dinasztia uralkodása Kínában.

1378 a ciompók (gyapjúkészítők) lázadása a gazdag céhek ellen Firenzében.

1378—1414 a nagy nyugati egyházszakadás, párhuzamosan több pápa is működik.

1381 a *Wat Tyler-féle* parasztfelkelés Angliában, a munkanélküliség és egy új adó bevezetése ellen.

1389 a rigómezei csatában a törökök legyőzik a szerb hadsereget, elindul a török terjeszkedés a Balkánon.

1395 *Timur Lenk* mongol seregei szétverik az Arany Hordát.

1402 *Timur Lenk* vezetésével a mongolok legyőzik a törököket.

1410 grünwaldi csata, az egyesült lengyel-litván hadsereg *//. Jagelló Ulászló* lengyel király vezetésével megveri a Német Lovagrendet.

1414-1418 a konstanzi zsinat fellép az egyházszakadás és a tévtanok ellen, egyúttal véget vet a nyugati egyházszakadásnak. *Husz János* cseh prédikátort mint eretneket megégetik.

1419-1436 a huszita háborúk Csehországban.

1420 a burgundi párt aláírhatja a troyes-i szerződést *VI. Károly*lyal, melyben *V. Henrik* angol királynak biztosítja a francia trónt.

1422 a francia trónt *V. Henrik* halála után a kiskorú *VI. Henrik* veszi át; a husziták *Jan Zizka* vezetésével legyőzik *Zsigmond* seregét.

1429 *Jeanne d'Arc*, egy francia parasztlány vezetésével felszabadítják Orléans-t az angol megszállás alól, ezzel fordulat áll be a százéves háborúban.

1431 *Jeanne d'Arc*, az „orleans-i szűz” máglyahalála. Az orléans-i győzelem után angol fogságba esik, Rouenben az egyház pert indít ellene, boszorkányság vádjával miatt megégetik. 1456-ban rehabilitálják, nemzeti hőssé avatják.

1434 a *Mediciek* átveszik az uralmat Firenzében. *Cosimo* a *Medici*-család bankár tagja veszi át a város feletti uralmat ebben az évben, s hogy méltóságát igazolja, a tudomány és a művészetek támogatója lesz. Firenze a reneszánsz kultúra központjává válik.

1438 VII. Károly közzéteszi a „Pragmatica Sanctio”-t, mely kimondja a francia egyház függetlenségét a pápától.

1445 Johannes Gutenberg feltalálja a mozgatható fémbetűkkel történő könyvnyomtatást.

1453 *//. Mehmed* török szultán elfoglalja Konstantinápolyt, a török nagyhatalom kezdete. A franciák castilloni győzelmével a százéves háború véget ér.

1478 Spanyolországban az inkvizíció állami intézménnyé válik, a főinkvizítor *Tomás de Torquemada*, a király és a királyné gyóntatója.

1484 VIII. Ince pápa kibocsátja a Boszorkánybullát, elkezdődnek a boszorkányperek.

1485 Angliában befejeződik a „Rózsák háborúja”, *Tudor Henrik* a bosworth-i csatában legyőzi az angol királyt, *///. Richárdot*, a *Tudor* királyi ház kerül uralomra. Az 1455 óta tartó örökösödési háború a Platangenet-ház két oldalága között zajlott, a lancasteri (piros rózsza) és a yorki (fehér rózsza) között.

ÚJKOR

1492 Amerika felfedezése. A genovai származású spanyol kapitány, *Kolumbusz Kristóf Aragóniai II. Ferdinánd*s felesége, *Izabella* királynő szolgálatában három hajóval Indiát keresve eljut Amerika partjaihoz. Megkezdődik az Újvilág gyarmatosítása. Meghal *Lorenzo Medici*, aki Firenzét Itália kulturális centrumává tette. *VI. (Borgia) Sándor* pápa alatt az egyházat a korrupció és az erkölcsi romlás jellemzi.

1493-1519 /. *Miksa* német-római császár, a *Habsburg-ház* európai hatalmának megalapozója kerül a trónra, aki megszerzi a Spanyolország feletti uralmat is.

1496 a spanyolok Hispaniola szigetén megalapítják Santo Domingót.

1498 *Vasco da Gama* portugál hajós Afrika megkerülésével eléri Indiát, a portugál gyarmatbirodalom születése. Firenzében eretnekség miatt megégetik *Savonarolát*

XVI. század

1505 a lengyel reneszánsz fénykorát éli /. *Zsigmond* uralkodása alatt.

1509-1547 *VIII. Henrik* angol király intenzív magánélete és válása, melyet a pápa nem ismer el, az egyház és a király közti ellentét kiéleződéséhez vezet. *VIII. Henrik* szakít a pápasággal és megalapítja az anglikán egyházat.

1511 //. *Gyula* pápa szent ligát szervez Franciaország ellen.

1514 *X. Leó* pápa bűnbocsánatot ígér azoknak, akik megvásárolják a bűncúcédulákat.

1516 a *Habsburg I. Károly* lesz Spanyolország királya. A törökök elfoglalják Mekkt és Medinát.

1517 a reformáció kezdete. *Luther Márton* Wittenbergben közzéteszi téziseit a bűncúcédulák ellen.

1519/. *Károly* spanyol királyt (*V. Károly* néven) német-római császárrá koronázzák.

1519-1521 *Hernándo Cortez* spanyol konkvisztádor elfoglalja az aztékok birodalmát.

1519-1522 a portugál *Magellán* expedíciója körbehajózza a Földet, őt magát a Fülöp-szigeteki bennszülöttek megölik.

1521 *V. Károly* Spanyolországban erős centralizált hatalmat épít ki, leverve a polgári megmozdulásokat és háttérbe szorítva a rendi gyűlést, a cortest; az osztrák területek irányítását öccsére, *Ferdinándra*, bízta.

1523 Zürichben győz a reformáció *Ulrich Zwingli* vezetésével. A dél-németországi lovagok felkelését leverik, ezzel a birodalmi lovagság elveszti hatalmát, adókötelezetté válik, sokan kóborlásba kezdenek, útonállók lesznek.

1524-1525 a nagy német parasztháború, vezetője *Thomas Münzer*. A választófejedelmek vérbe fojtják.

1525 a paviai csata, melyben *. Ferenc* francia király *V. Károly* császár fogságába esik.

1526/. *Ferenc* lemond Milánóról, Nápolyról és Burgundiáról, összefog a pápával, a szent liga védelmében, elkezdődik az itáliai háború új szakasza. Indiában *Bábur* legyőzi a delhi szultánt, és megalapítja a Nagymogul Birodalmat.

1527 Firenzéből elűzik a Medicieket. A második itáliai háborúban *V. Károly* serege kifosztja Rómát, *VII. Kelemen* pápa az Angyalvárba menekül.

1529 az itáliai háború a törökök ostroma miatt békekötéssel ér véget. *. Szülejmán*, török szultán sikertelen ostroma Bécs ellen.

1532 *Francisco Pizarro* spanyol konkvisztádor elfoglalja a perui inka birodalmat, kivégezteti Atahualpa inkát és megalapítja Limát.

1533-1584 *IV. (Rettegett) Iván* cárral uralkodása, aki megerősíti a központi hatalmat, megkezdődik Oroszország terjeszkedése.

1535 felségsértés vádja miatt lefejezik az angol király, *VIII. Henrik* kancelláriát, *Morus Tamást*. *Kálvin János* francia reformátor közzéteszi tanait Bázelen.

1536 meghal *Rotterdami Erasmus*, az európai humanizmus egyik legjelesebb képviselője.

1538 Angliában elkezdődik a katolikusok elleni hajsza. Nizzában harmadszor köt békét *V. Károly* és *. Ferenc*, ezzel véget ér a harmadik itáliai háború.

1540 *///. Pál* pápa jóváhagyja a jezsuita rendet, melyet *Loyolai Szent Ignác*, spanyol nemes alapított. *VIII. Henrik* kivégezteti kancellárját, *Thomas Cromwellt*.

1541 Genf elfogadja a *Kálvin* által készített egyházalkotmányt, mely szabályozza az egyházi és iskolai, a gazdasági, a politikai, sőt a magánéletet is; a város a kálvinizmus központja lesz.

1542-1544 a negyedik itáliai háború *V. Károly* győzelmével végződik.

1545-1563 a tridenti zsinat. A katolicizmus ellentámadása, az ellen-reformáció kezdete.

1547 *IV. (Rettegett) Iván* minden oroszok cárijává koronáztatja magát.

1553 megégetik *Szervét Mihály* antitrinitárius (Szentháromság-tagadó) reformátort Genfben.

1555 az augsburgi vallásbéke, mely egy időre megszünteti a katolikusok és a protestánsok közti háborúskodást.

1556 a Habsburg-ház osztrák és spanyol ágira szakad; a német-római császári címet *V. Károly* öccse, /. *Ferdinánd*, a spanyol királyi címet pedig fia, II. *Fülöp* kapja.

1556-1598 // *Fülöp* spanyol király megteremti a korlátlan monarchiát, pártfogolja az inkvizíciót.

1557 a spanyol-francia háború.

1558 a livóniai háborúban Oroszország megpróbál keleti-tengeri kijáratot szerezni, de sikertelenül.

1558-1603 /. *Erzsébet* angol királynő uralkodása alatt az angol hajózás, kereskedelem, ipar fellendül.

1559 a cateau-cambrésis-i béke, a spanyol-francia és a habsburg-francia háború vége. A franciák itáliai igényeikről kénytelenek lemondani.

1560 Franciaországban a kiskorú *IX. Károly* helyett anyja, *Medici Katalin* kormányoz.

1562-1598 a francia vallásháborúk, a reformátusok és a hugenották üldözése.

1566-1609 a németalföldi felkelés és szabadságharc. A katolikus spanyol-Habsburg uralmat lerázzák magukról a protestáns holland-flamand-vallon tartományok.

1567 az írek függetlenségi harcát az angolok leverik.

1570 IV. (Rettegett) Iván cár tömegesen kivégezteti tanácsadóit, tisztviselőit. Megkoronázása után a központosítás érdekében több politikai reformot vezet be, s a régi nemesek, a bojárok hatalmával szemben erősíti a kishivatalnokok pozícióját. Az opricsnyina (bizalmasaiból alkotott testőrség) segítségével a bojárok hatalmát könnyen letöri. Az elkobzott nemesi birtokokat alattvalói között osztja szét.

1572 a Szent Bertalan éji mészárlás, a francia katolikusok kísérlete a hugenották kiirtására. *Margit III. Henrik* navarrai királlyal kötött esküvőjén 3000 francia protestáns gyilkoltak meg. A Guise- (királypárti) és a Bourbon-ház (hugenották és más ellenzékiek) közötti ellentét szolgálat alapot az eseményeknek.

1579 tíz **dél-németalföldi** tartomány megalakítva az arassai uniót visszatér a spanyol királyhoz, míg a hét északi tartomány Utrechtben unióra lép a spanyolok ellen.

1580 a spanyolok megszállják Portugáliát és perszonálunióban egyesítik Spanyolországgal.

1581 az utrechti unió elszakad a spanyoloktól, *Orániai Vilmos* lesz örökös helytartója a holland tartománynak, megszületik Hollandia.

1584 /. (*Hallgatag*) *Vilmost*, Oránia hercegét, Holland, Utrecht helytartóját a katolikus *Balthazar Gérard* agyonlövi.

1585 hugenotta **háború** („a három Henrik háborúja”), vetélkedés a francia trónért.

1587 kivégzik *Stuart Mária* skót királynőt, ennek oka, hogy a királynő kapcsolatba kerül egy angol katolikus nemesekből álló összeesküvő csoporttal, akik 7. *Erzsébet* királynő meggyilkolását is tervbe vették.

IV. (Rettegett) Iván halála után elmebeteg fia, */.* *Fjodor Ivanovics* kerül trónra, aki helyett *Borisz Godunov* bojár kormányoz.

1588 a spanyol Grand Armadát (nagy hajóhad) Anglia partjainál legyőzi a kisebb angol flotta.

1589 meghal *Medici Katalin*, akinek fiai révén jelentős befolyása volt a politikára. Megölik *Henrikel*, a Valois-ház utolsó tagját, a trónon navarrai *Henrik* követi, aki a Bourbon-család feje, a hugenották vezére.

1593-1606 a tizenötéves háború. *IV. Henrik*, Franciaország új királya katolikus hitre tér át, s Párizs kapui megnyílnak előtte („Párizs megér egy misét!").

1595 spanyol támogatással felkelnek az írek Anglia ellen.

1598 a francia vallásháborúk vége, *IV. Henrik* elrendeli a vallásszabadságot (nantes-i ediktum). */.* *Fjodor* orosz cárral kihal a Rurik-dinasztia, helyét *Borisz Godunov* foglalja el.

XVII. század

1600 a római inkvizíció máglyára küldi *Giordano Bruno* olasz természetfilozófust a világ végtelenségéről és a világrendszerek sokféleségéről vallott nézetei miatt.

1618-1648 a harmincéves háború. Kirobbanásának valódi oka a francia-Habsburg ellentét, de Európa minden jelentős hatalma részt vesz benne. A fő hadszíntér Németország. A háborút a vesztfáliai béke zárja.

1640 az angol polgári forradalom. A király és a parlament összecsapása polgárháborúhoz vezet. *Olivér Cromwell* köztársasága. */.* *Károlyt* lefejezik.

1643-1715 *XIV. Lajos*, a *Napkirály* uralkodása. Franciaország Európa vezető hatalma, folyamatos háborúskodás.

1689-1725 */.* (*Nagy*) *Péter* cár uralkodása. Célja Oroszország modernizálása, a cári abszolutizmus kiépítése, kijárat a Balti- és a Földközi-tengerre.

XVIII. század

1700-1721 az északi háború, *XII. Károly* svéd király háborúja *Erős Ágost*, szász választófejedelem és *Nagy Péter* cár ellen. Az utóbbiak győzelme.

1701-1714 a spanyol örökösödési háború *XIV. Lajos* és I. *Lipót* császár között, Franciaország hatalma megrendül.

1702-1704 a hugenotta parasztok (camisardok) felkelése Franciaországban. Leveréséhez jelentős haderőt kell bevetni.

1710-1711 az orosz-török háborúban 7. *Péter* cár serege csapdába kerül. A cár Azov átengedésével váltja meg a békét.

1711-1740 *VI. Károly* német-római császár uralkodása.

1713-1740 7. *Frigyes Vilmos* porosz király létrehozza Európa legjobban felszerelt és kiképzett hadseregét.

1715-1774 *XV. Lajos* uralkodása alatt visszahúzódó politika, teret hódít a felvilágosodás.

1723-1796 a kínai Csing-birodalom hatalmának tetőpontja. A belső virágzás hódító politikával párosul.

1734-1763 777. *Ágost* lengyel király uralkodása alatt nyilvánvalóvá válik a nemesi köztársaság csődje.

1740-1748 az osztrák örökösödési háború, *Mária Terézia* trónralépésének joga miatt tör ki, egész Európa részt vesz benne.

1740-1780 *Mária Terézia* osztrák-cseh-magyar királynő uralkodása, a felvilágosult abszolútizmus kora, óvatos reformok.

1740-1786 77. *(Nagy) Frigyes* porosz király uralkodása, nagyhatalmi politika, hódító háborúk. Gazdaságpolitikája a merkantilizmus.

1756-1763 a hétéves háború, osztrák-francia-orosz-szász szövetség *Nagy Frigyes* porosz király ellen. Az újonnan megkoronázott orosz cárnő, *Nagy Katalin* szövetségre lép Frigyessele, a porosz királyt ez menti meg.

1762-1796 *Nagy Katalin* orosz cárnő felvilágosult abszolutista kormányzása.

1772 Lengyelország első felosztása Ausztria, Oroszország és Poroszország között.

1772—1792 *XVI. Lajos* uralkodása, őt és feleségét, *Marie-Antoinette-et* a forradalom alatt lefejezik.

1772-1773 a *Pugacsov-féle* orosz parasztfelkelés, melyet vérbe fojtanak.

1776 a Függetlenségi Nyilatkozat, Anglia 13 észak-amerikai gyarmata elszakad az anyaországtól.

1783 a 13 észak-amerikai gyarmat Párizsban és Versailles-ban békét köt Nagy-Britanniával. Az angolok elismerik a gyarmatok függetlenségét.

1789 kitör a nagy francia forradalom, május 5-én megnyitják a rendi országgyűlést, melyet 1614 óta nem hívtak össze. A király bezáratja az üléstermet, mert a harmadik rend képviselőitől, a polgároktól, akik az egész nemzet küldötteinek vallják magukat, megriad. A labdaházban a képviselők megesküsznek, hogy nem oszlanak szét az alkotmány kidolgozása előtt, erre a király meghátrál és engedélyezi, hogy a polgárság, a nemesség és a papság képviselői kidolgozzák az alkotmányt.

1789. július 14-én a párizsi nép megostromolja a Bastille-t.

1789 augusztusában a nemzetgyűlés felszabadítja a jobbágyságot és eltörli a feudális előjogokat, elkobozza az egyház birtokait, amiből fedezi a kibocsátott papírpénzt; kihirdetik az Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozatát.

Az Amerikai Egyesült Államok első elnökét, *George Washington* beiktatják hivatalába.

1791 az alkotmánygyűlés megszavazza az alkotmányt, melyet aláíratnak *XVI. Lajos* is, ezáltal Franciaország új államformája az alkotmányos monarchia lesz.

1792 megalakul a girondista kormány, a jakobinusok nem vesznek részt a kormányban, *Robespierre* hívei szakítani akarnak a girondiakkal. Franciország hadat üzen Ausztriának, akit az európai monarchiák koalíciója támogat. A nemzetgyűlés feloszlik, megalakul a konvent (jobbsházny: girondiak, „mocsár”, balsházny: jakobinusok), mely ki-mondja a király trónfosztását és kikiáltja az ún. elsőköztársaságot. Kína elfoglalja Nepált.

1793 Lefejezik *XVI. Lajos* és feleségét. Franciaország és Anglia (oldalán Hollandiával, Poroszországgal, Oroszországgal, Ausztriával, Spanyolországgal stb.) hadba lépnek. Eközben az egyik francia tartományban felkelés tör ki, melyet a királypárti belső ellenzék is támogat, ennek felszámolására hozzák létre a Forradalmi Törvényszéket, mely korlátozza az emberi jogokat. Kezdetét veszi a jakobinus diktatúra. Meggyilkolják *Jean-Paul Marat*-t. Kivégeznek több girondistát. Elkezdődik a terror a mérsékeltlen engedékenyekkel szemben is. Oroszország és Poroszország felosztja egymás között Lengyelországot.

1794 Kivégzik *Danton* és híveit, a konvent lefejezteti *Robespierre*-t és társait, a jakobinus diktatúra megbukik, a thermidoriánus erő-körülnek hatalomra.

1795 Poroszország kiválik a franciaellenes szövetségből Lengyelországgal kapcsolatos igényei miatt, és megkötö a bázeli békét. A konvent új alkotmányt szavaz meg Franciorszá-gban, melyben megszünteti az általános választójogot, a törvényhozó hatalom a Vének Tanácsa és az Ötszázak Tanácsa lesz, a végrehajtó hatalom a direktórium, amely a vagyonos polgárság érdekeit szolgálja. Ausztria, Poroszország és Oroszország újra felosztja Lengyelországot.

1796 *Bonaparte Napóleon* sorozatos győzelmei az osztrák haderőn.

1797 a republikánus tábornokok (köztük *Napóleon*) államcsínyt hajtanak végre. Ausztria és Franciaország békét köt.

1798 a franciák elfoglalják Rómát, Svájcot, *Napóleon* elkezd egyiptomi hadjáratát.

1799 *Napóleon* hazatér, megbuktatja a direktóriumot, brumaire 18-án véget vet a köztársaságnak, a végrehajtó hatalmat a háromtagú konzulátus gyakorolja, *Napóleon* tíz évre megkapja a konzuli címet, diktátorként irányít, elkezdődik a konzulátus és a császárság kora.

XIX. század

1800 a franciák legyőzik Ausztriát.

1801 Ausztria békét köt Franciaországgal a korábbi status quo alapján.

1802 Anglia és Franciaország megkötí az amiens-i békét, *Napóleon* örökös konzullá neveztetí ki magát.

1804 *Napóleon*t császárrá koronázzák a Notre-Dame-ban, kihirdetik az új francia polgári törvénykönyvet, a Code civilt (Code *Napóleon*), melyet a megszállt területeken is bevezetnek.

1805 Anglia-Oroszország-Ausztria és Svédország megalakítja a franciaellenes koalíciót, a franciák oldalán harcol Spanyolország, Bajorország is. *Nelson*, angol admirális megveri a francia-spanyol flottát a trafalgári ütközetben, a francia hadsereg Austerlitznél („a három császár csatája”) győzelmet arat az osztrák-orosz hadseregen, Oroszország kiválik a franciaellenes szövetségből, Pozsonyban aláírják a francia-osztrák békeszerződést.

1806 megalakul a Rajnai Szövetség 16 német állam részvételével, a szövetség francia gyámság alatt áll. */./*. *Ferenc* lemond a császári címről, mely a Német-Római Császárság megszűnését jelenti. Poroszország kezdeményezésére újabb franciaellenes koalíció jön létre, a szövetség nem hosszú életű, a franciák rövidesen bevonulnak Berlinbe is.

1807 *Napóleon* serege legyőzi az előrenyomuló orosz sereget, megkötik a tilsi békét, szövetségre lépnek; *Napóleon* kontinentális zárlatot rendel el, hogy az angol árukat kirekessze a kereskedelemből, a franciák bevonulnak Portugáliába.

1808 a franciák bevonulnak Spanyolországba, *Bonaparte Józsefet* spanyol királlyá koronázzák, itt felkelés tör ki a francia uralom ellen. Elkezdődik az orosz-svéd háború.

1809 *Napóleon* bekebelezi az Egyházi Államot, a pápa kiátkozza, a császár elfoghatja a pápát és három évre börtönbe zárja. Ausztria a schönbrunni béke alapján területeket veszítve csatlakozik a kontinentális zárlathoz. Békét köt Svédország és Oroszország.

1810 *Napóleon* feleségül veszi *Ferenc* császár lányát, *Mária Lujzát*, mely Ausztria-Franciaország békéjének szimbóluma.

1812 *Napóleon* megtámadja Oroszországot, a borogyinói csatát megnyeri és elfoglalja Moszkvát, de a kemény orosz télben a francia sereg felmorzsolódik.

1813 Poroszország hadat üzen Franciaországnak, akik Drezdánál még győzelmet aratnak, de a lipcsei „népek csatájában” súlyos vereséget szenvednek, a Rajnai Szövetség felbomlik.

1814 Svédország, Nagy-Britannia és Dánia szövetsége bevonul Párizsba, *Napóleon* lemond és Elba szigetére megy, *XVIII. (Bourbon) Lajos* kerül a trónra. Összeül a bécsi kongresszus (*Metternich, I. Sándor* cár, *W. von Humboldt*) Európa régi rendjének helyreállítása érdekében.

1815 *Napóleon* Elba szigetéről visszatérve bevonul Párizsba (száznapos uralom), a Waterloo csatában azonban megsemmisül hadserege, Szent Ilona szigetére száműzik, ahol 1821-ben meghal. Az orosz cár, az osztrák császár és a porosz király megkötik az ún. Szent Szövetséget, melynek célja a status quo fenntartása. Aláírják a második párizsi békét, mely Franciaország határait az 1789 előtti állapotokban határozza meg.

1818 Franciaország csatlakozik a Szent Szövetséghez, mely fő feladatának tartja a forradalmi mozgalmak leverését.

1819 *Metternich* vezetésével bevezetik a karlsbadi határozatot, mely betiltja a diákegyesületeket, bevezeti a cenzúrát. Az angolok megszállják Szingapúrt. A nemzeti felszabadító mozgalom, *Simon Bolívar* vezetésével kikiáltja Nagy Kolumbia függetlenségét.

1822 görög szabadságharc a török uralom eltörlésért: a Szent Szövetség rosszállását váltja ki.

1823 *James Monroe*, az Egyesült Államok elnöke a függetlenség megvédésében látja legfontosabb feladatát, leszögezi „Amerika az amerikaiaké”, elítéli az európai gyarmatosítást és az intervenciót, elveti az európai ügyekbe való beavatkozást.

1824 Mexikóban kikiáltják a köztársaságot.

1825 meghal /. *Sándor* cár, kirobban a dekabrista felkelés.

1828 orosz-török háború kezdődik.

1829 a drinápolyi békekötés értelmében a török Porta elismeri Görögország és Szerbia függetlenségét.

1830 Franciaországban kitör az ún. júliusi forradalom, új király kerül a trónra *Lajos Fülöp* személyében, aki a nagypolgárságra támaszkodva irányítja az országot. Lengyelországban kitör a szabadságharc a cári elnyomás ellen.

1831 az orosz csapatok leverik a lengyel szabadságharcot, s véres megtorlások következnek.

1834 lyoni és párizsi munkáslázadások, spanyol polgárháború.

1837-1901 *Viktória* angol királynő uralkodása alatt kiépül a Brit Világbirodalom.

1838 a chartista mozgalom születése, *Lovel*, brit asztalos megszervezi a Népek Chartáját, a munkások első politikai küzdelmének alapját.

1839 Kína megtiltja az ópium behozatalát, ezért a nagyhatalmak meghirdetik az ópiumháborút.

1846 az Ifjú Írország nevű terrorista harci szervezet megszületése a függetlenség érdekében.

1848 polgári-nemzeti forradalmak Európa-szerte, a „népek tavasza”. Párizsban törnek ki először az utcai harcok, ahol **megdöntik** *Lajos Fülöp* királyságát és kikiáltják a második köztársaságot. A forradalom napokon belül áttérjed Bécsre, *Metternich* menekülni kényszerül; Pestre, Berlinre, később Prágára, a német és olasz területekre. Magyarország kivételével a reakció mindenhol gyorsan leveri a megmozdulásokat. Megjelenik *Karl Marx* és *Friedrich Engels* német filozófusok Kommunista kiáltványa, mely az elnyomott munkásság helyzetét és hatalomra jutásának módját taglalja. Az eszményi társadalomról alkotott utópiájuk rányomja bélyegét a következő század történetére.

1849 Az osztrák nemzetgyűlés elfogadja az ún. olmützi alkotmányt, mely parlamentáris köztársaságot és a birodalomban élő népeknek autonómiát ígér. Brescia felkelését *Haynau* leveri. *Garibaldi* Rómánál legyőzi a francia sereget. A nápolyi király hada leveri a szicíliai felkelést, a francia csapatok felszámolják a római köztársaságot, *Garibaldi* menekül, osztrák támogatással Firenzébe visszatér a nagyherceg és önkényuralmat gyakorol, Velencében éhség és kolera pusztít, mely

feladásra kényszeríti a várost, Ausztria és Piemont békét köt, mely az olasz függetlenségi háború végét jelenti.

1850 a Tajping-felkelés Kínában. A parasztháború kezdetben sikert arat, a felkelők nagy területeket foglalnak el, saját államot hoznak létre a „Nagy Béke Mennyei Birodalma” néven és agrárreformot hajtanak végre. A Mandzsu-dinasztia császára az angolok és a franciák segítségével leveri a felkelést. Kína függősége erősödik, a harcokban húszmillió ember veszti életét.

1852 *Luis Bonaparte III. Napóleon* néven császárrá koronáztatja magát („*Kis Napóleon*”). *Ferenc József* osztrák császár semmibe véve az olmützi alkotmányt önkényuralmat vezet be.

1853-1856 kirobban a krími háború, ennek oka az orosz cár (*I. Miklós*) követelése a görögországi keresztények fölötti fennhatóságra, melyet a török porta elutasít. Anglia és Franciaország a nagyhatalmi egyensúly érdekében beavatkozik a török-orosz viszályba, a törökök oldalán. Az angol-francia flotta megostromolja Szevasztopolt és döntő vereséget mér az oroszokra. Az Egyesült Államokban megalakuló Köztársasági Párt síkra száll a rabszolgapfelszabadítás mellett.

1855 a párizsi világkiállítás.

1855-1881 // *Sándor* cár uralma Oroszországban, aki megkísérli a birodalom modernizálását és terjeszkedő külpolitikát folytat.

1856 a krími háborút a párizsi béke zárja, melynek értelmében Oroszország elveszti kelet-európai hegemoniáját, a görög keresztények védelmét a nagyhatalmak garantálják.

1857 a szípoj-lázadás Indiában. A gyarmati lakosság körében kitört lázadás India nagy részére áttérjed. Leverése után feloszlik az eddig kormányzó Brit Kelet-indiai Társaság, és India koronagyarmat lesz.

1859 a solferinói csata, melyben a francia-piemonti szövetség legyőzi az osztrák hadsereget. III. *Napóleon* még a teljes győzelem előtt fegyverszünetet köt Ausztriával Villafrancában. Piemont a zürichi béke értelmében megkapja Lombardiát. A román államok egyesülnek, Moldva és Havasalföld közös fejedelmet választ, *Cuza* ezredest. Saigont megszállják a franciák, és Kokinkína központjává teszik. Megalakul a Vöröskereszt.

1859-1869 a Szuézi-csatorna megépítése *Ferdinand Lesseps* mérnök vezetésével, francia pénzügyi támogatással.

1860 *Garibaldi*, olasz szabadságharcos vörösingesei élén partra száll a szicíliai Marsalában, a sziget Bourbon-uralom alóli felszabadítása után tovább folytatja hadjáratát Dél-Olaszországban, Nápolyba //. *Viktor Emánuel* király támogatásával érkezik, egy évvel később kiáltják a köztársaságot. *Ferenc József* *meneszti Bach Sándort*, aláírja az ún. októberi diplomát, mely a birodalom népeinek mérsékelt autonómiát, abszolutizmus helyett pedig korlátozott törvényhozói hatalmat jelent. A kínaiak aláírják a második ópiumháborút lezáró békét, az ópiumkereskedelem legálissá válik. *Abraham Lincoln*t, a rabszolgafelszabadítást támogató republikánus párt vezérét választják az Egyesült Államok elnökének.

1861-1865 az amerikai polgárháború. A déli konzervatív rabszolgatartó államok Konföderáció néven el akarnak szakadni az iparosodottabb és demokratikusabb Északról, ennek érdekében háborút indítanak. Végül a *Grant* és *Shermann* tábornokok vezette északiak súlyos vereséget mérnek a déliekre az Appomatox folyónál. A győzelem biztosítja

a néger rabszolgák felszabadítását, a farmgazdálkodás elterjesztését, a gyors iparosodást és a vasútépítést Nyugatra.

1861-1867 a Mexikói Császárság. ///. *Napóleon* francia csapatok segítségével mexikói császárrá koronáztatja rokonát, *Miksa* Habsburg főherceget. A mexikói köztársasági hadsereg *Juarez* vezetésével és az USA támogatásával legyőzi *Miksa* csapatait, a császárt kivégzik.

1862 Moldva és Havasalföld Románia néven egyesül, a főváros Bukarest lesz.

1863 lengyel felkelés a cári uralom ellen. Áttérjed Litvániára, Belorussziára és Nyugat-Ukrajnára. Leverése után erőteljes oroszosítás következik.

1864 Londonban megalakul — és 1876-ig működik - a *Karl Marx* kezdeményezte I. Internacionálé, a munkásosztály első nemzetközi szervezete.

1865 meggyilkolják *Lincoln* amerikai elnököt.

1866 Olaszország és Poroszország szövetségbe tömörül, kitör a porosz-osztrák háború, Olaszország is hadat üzen Ausztriának. A königgrátzi csatában a porosz sereg legyőzi az osztrákokat. A Prágában aláírt békeszerződésben Ausztria elismeri a porosz vezetéssel létesítendő Északnémet Szövetséget (Kisnémet Egység). Miközben az Egyesült Államokban kimondják, hogy modern állampolgár egyenlő, megalakul a Ku-Klux-Klan, mely erőszakosan akarja útját állni a feketék emancipációjának.

1867 Az Északnémet Szövetség megalakulása, a kancellár *Bismarck*.

1868 a Meidzsi-reformok Japánban. Megkezdődik az ország gyors és felülről irányított modernizálása egy centralizált katonai imperializmus jegyében.

1870 kitör a porosz-francia háború. Porosz hadi fölény, *///. Napóleon* Sedannál fogságba esik. Párizsban kikiáltják a harmadik köztársaságot. Olaszországban a királyi csapatok bevonulnak Rómába, megszüntetve ezzel a pápa világi uralmát, megszűnik az Egyházi Állam.

1871 Megalakul a Német Birodalom, melynek */.* *Vilmos*, porosz király lesz a császára. Franciaország az előzetes versailles-i békeszerződés értelmében Elzászt és Lotharingiát átadja Németországnak és tetemes hadisarcot fizet. 25 német állam és Elzász-Lotharingia szövetsége kihirdeti az alkotmányt, megalakul a szövetségi tanács (Bundesrat) és a birodalmi gyűlés (Reichstag). Franciaországban megalakul a Párizsi Kommün, melyet rövid időn belül *Thiers* vezetésével levernek és kegyetlen megtorlások következnek.

1872 A német, az osztrák és az orosz uralkodó szövetségre lép.

1876 Szerbia és Montenegró hadat üzen Törökországnak, a háború közvetlen kiváltó oka, hogy a török adószedők egy éven belül másodszor akarnak adót szedni.

1877 Orosz-török háború kirobbanása. Az oroszok támogatják a Balkánon zajló törökellenes küzdelmeket. A budapesti egyezményben Oroszország biztosítja magának Besszarábia déli részét, valamint elfogadja Ausztria-Magyarország Bosznia-Hercegovinára vonatkozó igényét. Románia is belép a háborúba a törökök ellen.

1878 Törökország elismeri a balkáni nemzetállamok, Szerbia, Montenegró, Románia függetlenségét. A berlini kongresszuson határozat születik Besszarábia déli részének Oroszországhoz csatolásáról, Ma-

cedónia Török fennhatóság alatt marad, Bosznia-Hercegovinát a Monarchia igazgatja. Az orosz cár elégedetlen.

1879 német-orosz szövetség létrehozása Oroszország ellen.

1881 egy narodnyik forradalmárcsoport tagja meggyilkolja *///. Sándor* cárt, utódja, *///. Sándor* erős rendőrállamot alakít ki.

1886 megerősödik a franciák németellenes, nacionalista mozgalma, a boulangerezmus. New York-ban felállítják Franciaország ajándékát, a Szabadság-szobrot.

1888-1918 *///. Vilmos* német császár uralma.

1889 megalakul a II. Internacionálé.

1892 Franciaország és Oroszország katonai szerződést ír alá.

1894 a francia reakciós körök kémkedés vádjával kényszermunkára ítélik a zsidó származású *Dreyfus* kapitányt.

1896 Athénban megrendezik az első újkori olimpiát.

1897 az első cionista kongresszus Bázelen. *Herzl* indítványára célul tűzik ki egy zsidó állam alapítását Palesztina területén.

1898 egy olasz anarchista meggyilkolja *Erzsébet* császárnét, */.* *Ferenc József* feleségét.

1899 kitör az angol-búr háború Dél-Afrikában. Az angol terjeszkedés bekeríti a holland származású búr telepeseket, brit győzelem. A búr köztársaságok elvesztik függetlenségüket, búrok tömegeit zárják az angolok koncentrációs táborba.

XX. század

1900 kirobban az ún. boxer-lázadás Kínában, mely a külföldi behatolás ellen irányul.

1901 a boxerlázadás leverése, a nagyhatalmak megalázó békefeltételek elfogadására kényszerítik Kínát.

1903 az Oroszországi Szociáldémokrata Munkáspárt két részre szakad: a kisebbségbe kényszerülő (mensevik) szociáldemokratákra és a leninistákra, azaz bolsevikokra.

1904-1905 orosz-japán háború, a modern japán hadsereg fölényes győzelmet arat a felkészületlen orosz hadsereggel szemben. Franciaország és Nagy-Britannia aláírja az „entente cordiale”-t, melynek értelmében kijelentik, hogy Egyiptomra az angolok, Marokkóra a franciák tarthatnak igényt. Az egyezmény Németország ellen irányul.

1905 Oroszországban január 9-én („véres vasárnap”) a kozákok tüzet nyitnak a békés felkelőkre Szentpéterváron, ez az első orosz polgári demokratikus forradalom kitörésének kiindulópontja lesz. Oroszországban a japán győzelmek hatására **tömegsztrájkok** kezdődnek, fellázad a Patyomkin cirkáló legénysége. Az oroszok és a japánok békét kötnek, mely szerint Oroszország megőrizheti Madsúria feletti befolyását. A cár összehívja a dumát (tanácsadó testület), szovjetek (tanácsok) alakulnak országszerte. Dublinban megalakul a Sinn Féin párt, célja a független ír köztársaság megteremtése.

1906 a nyolcórás munkanap bevezetéséért sztrájkolnak a francia munkások, *Clemenceau* mozgósítja a hadsereget. Az orosz cár feloszlátja a dumát.

1907 Nagy-Britannia és Oroszország Szentpétervárott szerződésben rögzíti, hogy Perzsia északi része orosz, déli része angol befolyás alatt áll, Tibetet függetlennek nyilvánítják. Létrejön a „hármass antant” (angol-francia-orosz) a német-osztrák-magyar-olasz hármassövetséggel szemben.

1908 az ún. Boszniai-válság kezdete, melyet az a bejelentés indít el, melyben az Osztrák-Magyar Monarchia Bosznia-Hercegovina iránti annektálási szándékát nyilvánítja ki. Kínában trónralép az utolsó kínai császár, *Pu-ji*.

1910 forradalom robban ki Mexikóban az Egyesült Államok túlzott befolyása és a Díaz-diktatúra ellen. Vezetői *Emiliano Zapata* és *Pancho Villa*.

1911 a Mandzs“-dinasztia hatalmát megdöntve Kínában kikiáltják a köztársaságot. A köztársasági elnök a polgári-demokratikus forradalom vezetője, *Szun-Jat-szen* lesz.

1912 az első Balkán-háború. Bulgária és Szerbia szövetségéhez Görögország és Montenegró is csatlakozik az Albániában és Macedóniában állomásozó törökök ellen. Gyors győzelmet aratnak. A második balkán háború Macedónia felosztása miatt robban ki. Szerbia, Görögország és Románia a vesztes Törökországgal együtt megtámadják Bulgáriát, és elveszik tőle az előző háborúban nyert területeit.

1914 megnyílik a Panama-csatorna.

1914-1918 az első világháború. Európa államai két nagy katonai szövetségbe tömörülnek: a központi hatalmak (Németország, Osztrák-Magyar Monarchia, később csatlakozott Törökország, Bulgária) és az antant (Anglia, Franciaország, Oroszország és szövetségeseik: Szerbia,

Belgium, Japán, Románia, Portugália, Egyesült Államok, Görögország, Kína, később Olaszország). A világháború kitörésének hátterében a nagyhatalmak sokoldalú érdekellentéte, a gazdasági rivalizálás rejtett, a nacionalizmus és a területszerzés vágya készítette a birodalmakat a fegyverkezésre. A háború kirobbanásának közvetlen oka az a merénylet volt, melyet *Gavrilo Princip*, egy szerb nacionalista diák hajtott végre *Ferenc Ferdinánd*, az osztrák trónörökös és felesége ellen június 28-án Sarajevóban.

1914. augusztus 1-jén Németország hadat üzen Oroszországnak. Olaszország bejelenti semlegességét.

1914 augusztus Németország hadat üzen Franciaországnak, Nagy-Britannia hadat üzen Németországnak, Nagy-Britannia és Franciaország hadat üzen az Osztrák-Magyar Monarchiának, Japán hadat üzen Németországnak. Kitér az első modern tömegháború.

1914 szeptember Nyugaton a német villámháborús tervek kudarcba fulladnak, a francia hadsereg a marne-i csatában megállítja a németeket, állóháború alakul ki, lövészárkokkal, szinte mozdulatlan frontvonalakkal és hatalmas embervesztéssel. Keleten a német hadsereg megveri az oroszokat, de a Monarchia Galíciában és a déli fronton, Szerbiában is vereséget szenved.

1914 október-november Törökország belép a háborúba a központi hatalmak oldalán. *Mussolin*i háborúpártisága miatt kizárják az Olasz Szocialista Pártból.

1915 az ún. téli csata eredményeként, mely a Mazuri-tavaknál zajlik, Kelet-Poroszország német ellenőrzés alákerül. Az olasz külügyminiszter titkos szerződést köt az antanttal, felmondva a központi hatalmakkal kötött hármasszövetséget, és belép oldalukon a háborúba. Az orosz

hadsereg beveszi a galíciai Przemyśl erőrendszert, de egy német-osztrák-magyar támadás a frontot 500 km-rel keletre tolja. Az angolok partra szállnak a törökországi Gallipolinál, de megállítják őket. A nyugati fronton Ypernél a franciák támadnak, sikertelenül. Itt használnak először harci gázt. Délen Szerbia összeroppan, Olaszország új frontot nyit a Monarchiával szemben az Isonzó folyónál.

1916 a verduni csata, a világháború legvéresebb küzdelme, méterenként harcolnak az ellenfelek, hétszázezer francia és német áldozat után patthelyzet alakul ki. A somme-i csatát az angolok indítják, itt vetnek be először tankokat, de az áttörés itt sem sikerül. Délkeleten az oroszok betörnek Erdélybe, Románia hadba lép az oldalukon. A Jütland-szigetknél az angol-német tengeri csata döntetlenül végződik. Meghal /. *Ferenc József* császár, a monarchia harci morálja a mélypontra zuhan.

1917 Németország korlátlan tengeralattjáró-háborúba kezd, emiatt az Egyesült Államok belép a háborúba az antant oldalán, az eredménytelen csaták folytatódhatnak nyugaton, az angolok támadásokat indítanak Ypernél és Cambrai-nál tankok tömeges bevetésével. Márciusban Oroszországban Pétervárott politikai sztrájk tör ki, melyet a hadsereg is támogat. Győz a polgári demokratikus forradalom. *Lenin* hazatér, és az ún. áprilisi tézisekben meghirdeti a proletárdiktatúra békés útját. Ideiglenes kormány alakul, mely ígéretet tesz az antantnak a háború folytatására. **Október** 7-én Szentpétervárott győz a bolsevikok vezette forradalom, a hatalmat a szovjetek veszik át, a kormány élére *Lenin* kerül, megkezdődik az államosítás, elkezdődnek a béketárgyalások, az ellenforradalmi erők megfékezésére felállítják a Csekát.

1918 *Wilson*, amerikai elnök kihirdeti 14 pontos békeprogramját (wilsoni elvek). A breszt-litovszki békében Szovjet-Oroszország lemond Lengyelországról, Lettországról, Litvániáról, Észtországról, kb. 1 mil-

lió km² -ről a központi hatalmak javára. Nyugaton a németek támadnak a Somme folyó mentén, megközelítik Párizst, de jelentős győzelmet nem könyvelhetnek el. Az angolok Amiens-nél áttörik a német frontot, ettől kezdve a németek visszavonulnak. A német kormány fegyverszünetet kér *Wilsontól*. Az osztrák nemzetgyűlés kimondja Ausztria elszakadását a Habsburg Birodalom többi részétől, kikiáltják a Cseh Köztársaságot, a Lengyel Köztársaságot, a Német Köztársaságot. Az antant utolsó támadásával a központi hatalmak elvesztik a háborút, a compiégne-i erdőben aláírják a fegyverszünetet.

1818-1821 polgárháború Szovjet-Oroszországban. A háború a doni kozákok felkelésével indul. Az antant csapatai a fehér tábornokok támogatására partra szállnak Ogyesszában. A Vörös Hadsereg *Trockij* vezetésével visszaveri a támadásokat, de a lengyel-szovjet háborút elveszti *Pilsudski* ellen.

1919. jan. 18. a versailles-i békekonferencia, a békét nem közös megegyezéssel, hanem a győztes felek által felállított bizottság döntései alapján kötötték meg, a bizottság tagjai: *Wilson*, az Egyesült Államok elnöke, *Dávid Lloyd George* brit miniszterelnök, *Clemenceau* francia miniszterelnök, *Vittorio Emanuele Orlando*, Olaszország miniszterelnöke. Június 28-án írják alá a szerződést, melynek értelmében a Rajna bal partját három részre osztva szövetséges megszállás alá helyezik, 50 km-es sávon demilitarizált övezet létesül, Németország 100 000 főnyi hadsereget tarthat, hadisarcra kötelezett, tilos egyesülni Ausztriával. A Saint-Germaini békeszerződésben Ausztriát elismerik független államnak, de megcsonkítják és jóváértelt kell fizetnie. A felek elégedetlenek a megalkotott békével, mellyel egy új háború alapját vetik meg.

1920 Az Egyesült Államok szenátusa nem fogadja el a versailles-i békeszerződés megállapodásait. Kezdetét veszi a lengyel-szovjet háború. További békeszerződések születnek. A Vörös Hadsereg legyőzi a fehéreket.

1921 Olaszországban megerősödik a nemzeti blokk és a fasiszta mozgalom, megalakul a Fasiszta Nemzeti Párt. A Szerb-Horvát-Szlovén Királyság és Románia szövetségre lép, megszületik a kisantant, mely a Habsburg-monarchia felélesztése és Magyarország ellen irányul. A szövetséget támogatja Franciászág. Sanghaiban megalakul a Kínai kommunista Párt, melynek tagja *Mao Ce-tung* is. A washingtoni békeszerződés értelmében négyhatalmi egyezmény (angol, amerikai, francia, japán) születik a csendes-óceáni status quo garantálásáról.

1922 *Sztálin* lesz a bolsevik párt főtitkára. A rapallói egyezményben Szovjet-Oroszország és Németország kölcsönösen lemond a háborús jóvátétel fizetéséről, és kereskedelmi tárgyalásokba kezd. A törökök kiszorítják a görögöket Kis-Ázsiából. Olaszországban a király *Mussolin* bízta meg a kormányalakítással. Megalakul a Szovjetunió. Jobboldali tisztí különítményesek meggyilkolják *Walter Rathenau* német szociáldemokrata külügyminisztert.

1923 francia-belga csapatok megszállják a Ruhr-vidéket a háborús jóvátétel fizetésének elmulasztása miatt. *Adolf Hitler* vezette Nemzetiszocialista Német Munkáspárt (NSDAP) Münchenben puccsot kísérel meg („sörpuccs”). A bajor kormány leveri a felkelést. *Hitler* bebörtönzik, a börtönben megírja *Mein Kampf*-c. könyvét, mely a náci ideológia alapelveit, hódító politikáját és fajelméletét tartalmazza.

1924 *Lenin* halála után elkezdődik a harc posztjáért *Sztálin*, *Trockij* és *Zinovjev* között. Franciaország és Csehország, valamint Szerb-Horvát-

Szlovén Királyság és Olaszország között barátsági szerződés születik. Kikiáltják a Mongol Népköztársaságot, mely katonailag, politikailag szorosan kapcsolódik Szovjetunióhoz. Az olasz fasiszták meggyilkolják *Matteottit*, a Szocialista Párt főtitkárát. A görög hadsereg lemondásra kényszeríti // *György* királyt, Görögországban kikiáltják a köztársaságot.

1925 A locarnói szerződésben garantálják Németország nyugati határait. A németországi köztársasági elnök választásokon győz a 77 éves *Hindeburg* marsall, a baloldal jelöltjeivel szemben. Az SZKP XIV. kongresszusán elfogadják a gyors ütemű iparosítás programját, *Sztálin* nyomására *Trockijt* kizárják a pártból, száműzik Alma-Atába, majd külföldre távozik.

1926 Lengyelországban államcsínnel **hatalomra jut Pilsudski** marsall. Németországot felveszik a Népszövetségbe. Olaszországban bevezetik a totális fasiszta diktatúrát.

1927 *Hirohitó* császár lép Japánban a trónra. Általános sztrájk és felkelés tör ki Bécsben, melyet a rendőrség lever. Az Egyesült Államokban bizonyítatlan vádak (emberrablás és gyilkosság) alapján kivégeznek két olasz anarchista munkást, *Saccót* és *Vanzettit*. A kivégzés nagy felháborodást vált ki. A kínai forradalmi erők beveszik Sanghajt.

1928 Albániában a köztársaságot királysággal cserélik fel, *Zogu* köztársasági elnököt pedig királlyá koronázzák. Olaszországban legalizálják a Fasiszta Nagytanácsot. A jugoszláv parlamentben egy szerb nacionalista lelő két horvát képviselőt.

1929 *Sándor*, szerb király diktatúrát vezet be, az ország elnevezése Jugoszláv Királyságra változik. *Mussolini* és *Gasparri* bíboros egyezménye alapján létrejön a Vatikáni Állam. A nagy gazdasági világválság

ideje 1933-ig. A new york-i tőzsde összeomlása láncreakciót indít el a világgazdaságban. A válság mélypontján harminc millió munkanélkülit tartanak nyilván. Az államok világszerte beavatkoznak a gazdasági életbe, ez egyes országokban elősegíti a szélsőséges rendszerek hatalomra kerülését.

1930 *Gandhi* második polgári mozgalma, a sómenetelés. A Szovjetunióban a parasztokat kolhozokba kényszerítik, a kulákokat likvidálják. *Haile Selassziel* etióp császárrá koronázzák.

1931 *XIII. Alfonz* spanyol király a forradalmi események hatására lemond, és elmenekül az országból, kikiáltják a köztársaságot, kormány alakul *Zamora* vezetésével. Az osztrák náci Heimwehr szervezet sikertelen puccskísérlete Bécsben. Japán megtámadja Kínát és megszállja Mandzsúriát.

1932 *Franklin Delano Roosevelt* lesz az Egyesült Államok új elnöke, aki New Deal nevű programjával úrrá lett a gazdasági válságon. Sikertelen szélsőjobboldali puccskísérlet Finnországban.

1933 a Német Nemzetiszocialista Párt megnyeri a választásokat, *Hitler* kancellár lesz, megkezdődik a totális náci állam kiépítése, az ellenzék felszámolása, a koncentrációs táborok felállítása, a zsidóüldözés. Ausztriában *Dolfuss* kancellár államcsínyt hajt végre és autoritárius rendszert vezet be. Németország és Japán kilép a Népszövetségből.

1934 A „hosszú kések éjszakáján” leszámolnak a náci ellenzékkel. Az osztrák náciak egy puccskísérlet során meggyilkolják *Dolfuss* kancellárt. *Hindeburg* halála után *Hitler* lesz a „Birodalom vezére és Kancellárja”. *Mussolini* és *Hitler* első találkozása. Németország barátsági és megneemtámadási szerződést köt Lengyelországgal. Horvát szeparatis-

ták Marseille-ben meggyilkolják *Sándor* jugoszláv királyt és *Barthou*, francia külügyminisztert. Munkásfelkelés Bécsben. Négy napos harcban a szélsőjobboldali Heimwehr segítségével leveri az osztrák kormány. Fél évvel később egy náci puccs során meggyilkolják *Dolfuss* osztrák kancellárt. A kínai kommunista párt *Mao Ce-tung* vezetésével megkezdí a „hosszú menetelést”, északra menekül a Kuomintang csapatai elől. *Sztálin* meggyilkoltatja *Kirovót*, a leningrádi pártbizottság titkárát.

1935 *Hitler* bevezeti az általános hadkötelezettséget, megszegve ezzel a versailles-i békeszerződést. Kiadják a nürnbergi törvényeket, mely a zsidókat másodosztályú állampolgároknak nyilvánítja. Perzsia felveszi az Irán nevet. A Szovjetunióban tömeges letartóztatások kezdődnek („nagy tisztogatások”). Olaszország megtámadja Etiópiát.

1936 kitör a spanyol polgárháború. A madridi népfrentkormány ellen fellázad a köztársaság-ellenes, jobboldali *Franco* tábornok, és csapataival átkel Marokkóból Spanyolországba. A polgárháborúba minden európai nagyhatalom beavatkozik. A német kormány elrendeli azt a gazdasági tervet, melynek alapja a fegyverkezés. A német csapatok (Wermacht), újra megszegve a versailles-i és a locarnói békeszerződést, bevonulnak a Rajna-vidékre. Az olasz csapatok előtt leteszi a fegyvert *Haile Szelasszié* etióp császár. Megkötik a német-olasz együttműködési szerződést (Berlin-Róma-tengely kialakul). A moszkvai „tizenhatok perében” vezető bolsevikokat ítélnék halálra. *Sztálin* diktátori hatalommal irányítja a Szovjetuniót. Aláírják a német-japán antikomintern paktumot. *VIII. Eduárd* angol király egy amerikai elvált asszonnyal folytatott viszonya miatt lemond a trónról, utóda *VI. György*.

1937 a sztálini tömegterror elméleti alapot nyer, a szocializmus felé elkezdődik az osztályharc. *Chamberlain* lesz az új brit miniszterelnök.

Japán megtámadja Kínát. *Hitler* előterjeszti a következő évre vonatkozó külpolitikai terveit (*Hossbach-protokoll*), a német faji közösség megteremtését, Ausztria és a Szudéták beolvasztását a birodalomba. Olaszország kilép a Népszövetségből, és csatlakozik az antikomintern paktumhoz.

1938 *Hitler* a helyi náci párt segítségével megszállja Ausztriát és bevonul Bécsbe (Anschluss). A müncheni egyezményben *Chamberlain*, brit miniszterelnök, a *Hitler* által ígért béke fejében, átengedi neki Csehszlovákia németlakta területeit. Ezzel beleegyezik Csehszlovákia felosztásába. *Göbbels*, propagandaminiszter antiszemita pogromot hirdet, a „kristályéjszakán” meggyilkolnak száz zsidót, koncentrációs táborokba visznek húszezret, elpusztítanak sok zsidó üzletet és zsina-gógát. Megindul a zsidók nagy arányú kivándorlása az országból.

1939 Németország bekebelezi Csehországot Cseh-Morva Protektorátus néven, Szlovákiában megszületik *Tiso* náci báballama. Megkötik a szovjet-német meg nem támadási egyezményt (*Molotov-Ribbentrop-paktum*), melynek titkos záradékában a két fél előre felosztja egymás között Lengyelországot és a Baltikumot. Németország felbontja az 1934-ben megkötött meg nem támadási egyezményt Lengyelországgal. Szovjet-angol-francia tárgyalások kezdődnek Moszkvában a kölcsönös segítségnyújtásról. Szeptember 1-jén Németország hadüzenet nélkül lerohanja Lengyelországot, ezzel megkezdődik a második világháború. A szovjet csapatok bevonulnak a keleti országrészbe. Nagy-Britannia és Franciaország hadat üzen Németországnak, de a harcokban nem avatkoznak bele, az ún. „furcsa háború”. A szovjet hadsereg megtámadja Finnországot. *Franco* tábornok csapatai bevonulnak Barcelonába.

1940 Németország elfoglalja Dániát és Norvégiát. Norvégiában a helyi náci párt vezetője, *Quisling* alakít kormányt, neve a hazaárulással rokon értelmű szóvá válik. *Chamberlain* helyett *Winston Churchill* lesz az angol miniszterelnök. A francia Maginot-vonal megkerülésével Hollandián, Belgiumon és Luxemburgon keresztül a német hadsereg megtámadja Franciaországot, Dunkerque-nél katlanba zárja az angol-francia csapatokat, és bevonul Párizsba. A meg nem szállt Dél-Franciaország bábállammá válik, fővárosa, Vichy, vezetője a németekkel kollaboráló első világháborús hős, *Pétain* marsall. A francia ellenállás vezére a Londonba emigrált *Charles De Gaulle* tábornok lesz. **Hitler** következő terve: a légi és a tengeri hadtest bevetésével legyőzni Angliát. A *Luftwaffe* terrortámadásokat hajt végre az angol városok ellen. Az angliai légi csata a brit légierő, a RAF győzelmével zárul. Németország, Olaszország és Japán három hatalmi egyezményt köt (IX. 27.), cél az USA-beavatkozás megakadályozása (az egyezményhez később csatlakozik Magyarország, Románia, Szlovákia).

1941 *Rommel* német tábornok Észak-Afrikában Egyiptomig szorítja vissza az angol csapatokat, a Wehrmacht és a fasiszta olasz csapatok lerohanják Jugoszláviát, majd közvetlenül utána Görögországot. A német hadsereg és csatlósai nyáron támadást intéznek a felkészületlen Szovjetunió ellen. A meglepett *Sztálin* elveszíti ellenőrzését csapatai felett, a szovjet hadseregben eluralkodik a káosz, a német támadó ékek megindulnak északon Leningrád, középen Moszkva, délen a kaukázusi olajmezők felé. Leningrádot blokád alá vonják, de a háború végéig nem tudják bevenni, és Moszkva elhúzóódó ostrománál megtörik a német villámháborús lendület. A Wehrmacht elszenvedi első komoly vereségét. Augusztus 14-én megszületik az ún. Atlanti Charta, melyben *Roosevelt*, amerikai és *Churchill*, angol miniszterelnök kinyilatkoztatja a háború utáni béke alapelveit. A Távol-Keleten Japán terjeszkedik Indokína és Thaiföld felé, és az év végén megtámadja az Egyesült Államok Hawaii-szigeteken fekvő

támaszpontját, Pearl Harbort. Kitor a csendes-óceáni háború. Japán lerohanja a Fülöp-szigeteket, Indonéziát és Burmát. Ausztrália partjainál az amerikai flotta a Korall-tengeri csatában megállítja a japán előrenyomulást. Júniusban a németek támadást indítanak a Szovjetunió ellen, a harcokba bekapcsolódik Magyarország, Románia, Szlovákia és Finnország. Szovjetunió és Nagy-Britannia szövetségi szerződést köt Németország ellen. Olaszország és Németország hadat üzen az USA-nak.

1942 A brit légierő első szőnyegbombázása Németországban. Az auschwitz-i koncentrációs táborban elkezdődik a deportáltak tömeges megsemmisítése. Szovjetunió és Nagy-Britannia Londonban szerződést ír alá a németek elleni közös harcról és a háború utáni rendezésről. Az amerikai flotta a Midway-szigeteken legyőzi a japán hajóhadat, ezzel megszűnik a japán fölény a Csendes-óceánon. Észak-Afrikában az angolok *Montgomery* vezetésével megverik az el-alameini csatában *Rommel*, aki hátrálni kényszerül. Amerikai és brit csapatok szállnak partra Francia-Észak-Afrikában. A német hadsereg megtámadja a Szovjetuniót, a Volgáig nyomul előre, de a sztálingrádi csatában hosszú utcai harcok után legyőzik és katlanba zárják a Szibériából érkezett friss szovjet csapatok. *Paulus* tábornok megadja magát. Ez a csata a háború fordulópontja, innentől kezdve a német sereg minden fronton védekező álláspontba kényszerül.

1943 Kitor a varsói gettófelkelés az elviselhetetlen náci terror miatt, a gettót a németek lerombolják. Megélénkülnek az ellenállási- és partizánmozgalmak a megszállt szovjet területeken, Franciaországban, Lengyelországban és Jugoszláviában. A kurszki tankcsatában vereséget szenvednek a német páncélos-hadosztályok. Az olasz király leváltja és letartóztatja *Mussolini*-t. A szövetségesek partra szállnak Szicíliában, de a támadás elakad Olaszországban. A teheráni konferencián ül először egy asztalhoz *Churchill*, *Roosevelt* és

Sztálin, hogy megbeszélést folytassanak a második front megnyitására és a háború utáni határokról.

1944 Leningrád felszabadul a 900 napos blokád alól, a városban több mint egymillió ember halt éhen. Varsóban újabb felkelés tör ki, de a németeknek van idejük leverni és megtorolni. Felszabadul az auschwitz haláltábor, ahol hatmillió zsidót gázosítottak el. A szövetséges erők partra szállnak Normandiában, és megkezdődik Franciaország felszabadítása. *Hitler* ellen *von Stauffenberg*, a főtisztok képviselője sikertelen bombamerényletet követ el. A németek bevetik a „csoda-fegyvert”, a V-1 és a V-2 szárnyas bombát, Londonban nagy kárt okoznak, de a háború menetén ez nem változtat. *Hitler* utolsó ellentámadási kísérlete, az ardenneki csata is kudarcba fullad.

1945 A jaltai konferencián a szövetségesek megegyeznek Németország megszállási övezetekre osztásában, az Egyesült Nemzetek Szervezete létrehozásában, valamint hogy Szovjetunió belép a Japán elleni háborúba. Az amerikaiak porig bombázzák Drezdát, *Mussolinin* elfogják és kivégzik a partizánok. *Hitler* öngyilkos lesz berlini bunkerében. A németek aláírják a fegyverletételt. A potsdami konferencián döntenek Németország négy megszállási övezetéről és a németek kitelepítéséről. A Távol-Keleten a japánok minden fronton fanatikus ellenállást tanúsítanak, ezért *Truman*, amerikai elnök elrendeli az atombomba bevetését. Hirosimára (augusztus 6.) és Nagaszakira dobják le, ezután Japán kapitulál. Ötven állam aláírja az Egyesült Nemzetek Szervezete alapokmányát. Az ENSZ céljai: a világbéke biztosítása, az emberi jogok védelme, valamennyi nép egyenjogúsága és a világ általános életszínvonalának növelése. A tagok kötelezik magukat, hogy politikai vagy gazdasági szankciókkal, illetve a tagok által felállított fegyveres erők bevetésével részt vesznek a béke biztosításában. Elismerik a többi állam önvédelmi jogát, és más állam belügyeibe nem avatkoznak be.

1946 *Churchill* fultoni beszéde. Először hangzik el a „vasfüggöny” (Settintől Triesztig húzódó, Európa keleti és nyugati felét elválasztó „vonal”) kifejezés, megkezdődik a két világhatalom, az Egyesült Államok és a Szovjetunió szembenállása és katonai versengése, a „hidegháború”. Kikiáltják az Olasz Köztársaságot. Ítéletet mondanak a német háborús bűnösök nürnbergi perében.

1946-1949 a görög polgárháború. A baloldal fegyveres harcot indít a monarchia visszaállítása ellen, amerikai támogatással a jobboldal nyeri meg a háborút.

1946-1954 a francia csapatok partra szállnak Vietnamban, elkezdődik a „szennyes háború”.

1947 Dien Bien Phu-nál a vietnamiak legyőzik a francia elitcsapatokat, az indokínai francia befolyás megszűnik. A Truman-elv meghirdetése, *Harry S. Truman*, amerikai elnök bejelenti, hogy az USA katonai és politikai téren is segítséget nyújt a kommunizmustól fenyegetett országoknak, cél a Szovjetunió terjeszkedésének feltartóztatása. Meghirdetik az ún. Marshall-tervet (*George C. Marshall*, az Egyesült Államok külügyminisztere), az USA segélyprogramját a háborútól sújtott európai országok gazdasági stabilitásának helyreállítása érdekében. A szovjet övezet országai már nem vesznek részt benne. Létrehozzák a Kominformot, a kommunista és munkáspártok tájékoztató irodáját, *Sztálin* és *Zsdanov* megfogalmazza a „két tábor”-elméletet, mely tulajdonképpen a szovjet válasz a Marshall-tervre. Genfben 23 állam részvételével megkötik az Általános Vámtarifa és Kereskedelmi Egyezményt (GATT). Kikiáltják India függetlenségét. Az ENSZ határozatot hoz Palesztina kettéosztásáról, melyet az arabok a kezdetektől elleneznek.

1948 *Tito* Jugoszláviája nyíltan szembefordul a Szovjetunióval, *Sztálin* gazdasági blokáddal és diplomáciai kapcsolatok megszakításával válaszol. A szovjetek lezárják a nyugat-berlini angol-francia-amerikai zónába vezető utakat, a város ellátását háromnegyed évig angol-amerikai légihíd biztosítja (berlini blokád). A szovjetek a blokád eredménytelenségét látva visszavonják. Megalakul a Német Szövetségi Köztársaság (NSZK) és a Német Demokratikus Köztársaság (NDK), Németország közel ötven évre kettészakad. Megalakul Izrael állam. A britek elhagyják Palesztinát, kitör az első arab-izraeli háború Izrael és Transzjordánia között, az összes környező arab ország beavatkozásával. Fegyverszünetet kötnek, a Palesztin állam nem jön létre. Érvénybe lép Belgium, Luxemburg és Hollandia vámuniója (Benelux-államok). Brüsszelben Nagy-Britannia, Belgium, Franciaország, Hollandia és Luxemburg aláírják a Nyugat-Európai Unió szerződését, a kölcsönös gazdasági, szociális, kulturális és védelmi együttműködésről. Észak-Koreában kikiáltják a Koreai Demokratikus Köztársaságot. Az ENSZ elfogadja az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát.

1949 megalakul a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa (KGST: Szovjetunió, Bulgária, Csehszlovákia, Lengyelország, Magyarország, Románia) és az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO: Benelux-államok, Nagy-Britannia, Franciaország, Olaszország, Portugália, Dánia, Norvégia, Kanada, Egyesült Államok). Az Európa Tanács alkotmányátjává hagyják Belgium, Dánia, Törökország, Svédország, Nagy-Britannia, Olaszország, Norvégia, Franciaország, Görögország, Izland, az ír Köztársaság, Luxemburg, székhelye Strasbourg lesz. Felrobbantják az első szovjet atombombát, megszűnik az amerikai atommonopólium. Kikiáltják a Kínai Népköztársaságot a kommunista *Mao Ce-tung* vezetésével, az amerikaiak által támogatott *Csang Kaj Sek* vezette Kuomintang visszaszorul Tajvan szigetére. Hollandia elismeri Indonézia függetlenségét.

1950 Szovjet-kínai barátsági és segítségnyújtási szerződést ír alá *Mao Ce-tung* és *Sztálin*. Az USA-ban elrendelik az Amerika-ellenesnek nyilvánított kommunista szervezetek nyilvántartásba vételét, kialakul a „maccarthyizmus” légköre. A Kínai Népköztársaság meg szállja Tibetet, a dalai láma Indiába menekül. *Róbert Schuman*, francia külügyminiszter a francia-német megbékélést indítványozza (Schuman-terv).

1950-1953 a koreai háború. A támadást a kommunista Észak-Korea indítja, Dél-Korea segítséget kér, és az USA az ENSZ csapatok élén beavatkozik a háborúba. A *MacArthur* tábornok vezette erők elérik a koreai-kínai határt, ekkor Kína több százezer „önkéntest” vet be a harcokba. Végül patthelyzet alakul ki, és a front a 38. szélességi foknál, az eredeti határvonalon stabilizálódik, aláírják a fegyverszüneti egyezményt, Korea két részre szakad.

1951 Japán biztonsági szerződést köt az Egyesült Államokkal, és támaszpontokat biztosít az amerikaiak számára.

1952 *Eisenhower*-t választják amerikai elnöknek. NSZK és Izrael jóvátételi egyezményt köt, a németek 3 milliárd márka kártérítést adnak a nácizmus áldozatainak.

1953 meghal *Sztálin*. Belügyminisztere, *Berija* próbálja átvenni a hatalmat, de letartóztatják és kivégzik. A párton belüli hatalmi harcok után *Hruscsov* lesz a Kommunista Párt első titkára. Kelet-Berlinben felkelés tör ki, melyet a szovjet hadsereg tankok bevetésével ver le. A szovjeteknek is lesz hidrogénbombája.

1954 *Dulles*, amerikai külügyminiszter bejelenti a „tömeges megtorlás” elvét, mely szerint az USA minden támadásra nukleáris ellencsapással válaszol. A Szovjetunióban átszervezik a Belügyminisztériumot, megalakul az Állambiztonsági Tanács (KGB). Az USA szenátusa elítéli *MacCharthy* üldözőpolitikáját, vége a maccarthyzmusnak.

1955 kinyilatkoztatják Ausztria örök semlegességét. NSZK elnyeri még nem teljes szuverenitását. Megkötik a Varsói Szerződést, mely a keleti blokk katonai egységét jelenti, a szovjet katonai jelenlét közép-európai legalizálása érdekében. A katonai tömbökön kívül álló, „el nem kötelezett” országok konferenciát tartanak az indonéz Bandungban. Fő vezetői az indiai *Nehru*, az egyiptomi *Nasszer*, az indonéz *Sukarno* és a jugoszláv *Tito*. A Szovjetunió az NSZK felfegyverzése elleni tiltakozásként felbontja a Franciaországgal és Nagy-Britanniával kötött barátsági szerződését. Négyhatalmi tárgyalásokat tartanak Géniben a kollektív biztonságról, a leszerelésről és a Kelet nyugat közötti kapcsolatok erősítéséről (*Hruscsov* enyhülési politikája). Szerződést köt a Szovjetunió és az NDK, és a szovjet csapatok ideiglenesen az NDK területén maradnak.

1956 a Szovjet Kommunista Párt XX. kongresszusán *Hruscsov* szakít a sztálinizmussal, meghirdeti a „békés egymás mellett élés” politikáját. Poznanban felkelés tör ki, a szovjet vezetés elfogadja a népszerű *Gomulka* főtitkárságát Lengyelországban. A budapesti fegyveres forradalom és szabadságharc aszuezi háború kitörése miatt nemzetközileg elszigetelődik, a szovjet hadsereg tankjai leverik. A Szovjetunióban elkezdik a GULAG fennhatósága alatt álló táborok átszervezését enyhébb fokozatú telepekké, több millió ember szabadul ki. Szuezi válság: *Nasszer* egyiptomi elnök államosítani akarja a Szuezi-csatornát, ez az angol-francia-izraeli hadsereg támadását váltja ki, a Szovjetunió közli a támadó felekkel, hogy amennyiben nem szüntetik be intervenciójukat Egyiptomban, beavatkoznak a béke helyreállításának érdekében. A

szovjetek és a **japánok** egyezményt írnak alá a hadiállapotok megszüntetéséről és a diplomáciai kapcsolatok felvételéről.

1957 a szovjetek fellövik az első mesterséges holdat (Szputnyik). *Eisenhower*, amerikai elnök segítséget ígér a Közel-Kelet államainak a kommunizmussal szemben. Létrehozzák az Európai Gazdasági Közösséget (Közös Piac).

1958 *Charles de Gaulle* köztársasági elnökként visszatér Franciaországba és rendkívüli hatalmat kap az algériai válság megoldására. Kikiáltják az ötödik köztársaságot. A szovjet csapatokat kivonják Romániából.

1959 az első szovjet-amerikai, *Hruscsov-Eisenhower* csúcstalálkozó az USA-ban. Kubában forradalom tör ki, *Fidel Castro* kommunista gerillamozgalma megdönti *Batista* diktatúráját, *Castro* bevonul Havannába, Kuba bekerül a szovjet érdekszférába.

1960 tizenhat afrikai ország nyeri el függetlenségét. A szovjet-amerikai kapcsolat újra elhidegül, mert a szovjet légtérben lelőnek egy U2 típusú amerikai kémrepülőgépet. Szovjetunió új államfője *Leonyid Brezsnyev* lesz. A novemberi amerikai választásokon *John F. Kennedy* győz *Richard Nixon*nal szemben. Dél-Vietnamban megalakul a Nemzeti Felszabadítási Front (Vietkong). Irak, Irán, Kuvait, Szaúd-Arábia és Venezuela megalakítja a Kőolaj Exportáló Országok Szervezetét (OPEC).

1961 *Jurij Gagarin* orosz űrhajós az első ember a világűrben. Az NSZK felé tartó menekültáradat megállítása miatt a szovjetek egyetlen nap alatt felhúzzák a berlini falat. *Hruscsov-Kennedy* eredménytelen csúcstalálkozója Bécsben a leszerelési kérdésekről. *Sztálin* holttestét eltávolítják a Mauzóleumból.

1962 Izraelben kivégzik *Adolf Eichmann*t, aki a náci zsidó ügyosztályának vezetője volt. A kubai rakétaválság: a Szovjetunió támadó atomrakétákat telepít Kubába, *Kennedy* blokádöt von a sziget köré, megfenyegeti a szovjeteket, hogy megelőző atomcsapást mér Kubára. A rakétákat végül kivonják. Kína megtámadja Indiát. A szovjet és amerikai csapatok kilátásba helyezik beavatkozásukat India oldalán, ezért a kínaiak kivonják csapataikat.

1963 *Kennedy* amerikai elnököt meggyilkolják *Dallasban*. Utóda *Johnson*. „Forródrót” létesül az amerikai és a szovjet elnök között. *Martin Luther King* vezette polgárjogi mozgalom nagy menetelést rendez Washingtonban.

1964 *Hruscsov*ot eltávolítják a pártfőtitkári posztról, helyébe *Brezsnyev* lép.

1964-1975 a vietnami háború: az USA beavatkozik a déliek oldalán, északot Szovjetunió és Kína hadianyaggal támogatja. *Johnson* amerikai elnök elrendeli Hanoi, az észak-vietnámi főváros bombázását, a háború kiszélesedik, áttekered Laoszra és Kambodzsa. Az őserdei gerilla-hadviseléssel szemben az amerikai hadsereg tehetetlen és nagy veszteségeket szenved. Az amerikai hadsereg végül kivonul Vietnamból.

1965 meghal *Winston Churchill*, angol politikus. Indonéziában *Szuharto* államcsínyt hajt végre, és megindul a kommunisták utáni hajsza. A Fülöp-szigetek elnöke a nacionalista *Ferdinánd Marcos* lesz. Az USA elkezd a Vietnami Demokratikus Köztársaság folyamatos bombázását.

1966 a kínai kulturális forradalom: Kína eltávolodik a Szovjetuniótól, *Mao Ce-tung* saját szélsőséges teóriát dolgoz ki, a „szocializmus kínai útja”, sztálini mintájú személyi kultuszt épít ki maga körül. Indiában *Indira Gandhi* asszony lesz a miniszterelnök. Franciaország kilép a

NATO-ból. Az NSZK-ban koalíciós kormány alakul, a kancellár *Kurt Kiesinger*, a külügyminiszter *Willy Brandt* lesz.

1967 az ún. hatnapos arab-izraeli háború, Izrael a Jordán folyóig nyomul előre. *Ernesto (Che) Guevara* kubai forradalmárt megölik. Romániában *Ceausescu* lesz az államfő. Európa Közösséggé egyesül az EGK, az Euratom és a Montánunió.

1968 Párizsban diáklázadás tör ki, a tüntető diákokhoz munkások csatlakoznak, szélsőbaloldali forradalmi eszmék alapján támadják a kapitalizmust. A „prágai tavasz”: Csehszlovákiában a kommunista vezetők reformokat indítanak el, a szovjetek tankokkal özönlik el az országot, hogy megakadályozzák a szocialista rendszer felbomlását. Diáklázadás tör ki Japánban, az NSZK-ban, USA-ban, Lengyelországban is. Los Angelesben egy arab nacionalista megöli *Rohert F. Kennedyt*, a demokraták elnökjelöltjét, *Nixon* lesz az új amerikai elnök. Memphisben meggyilkolják *Martin Luther Kinget*. Washingtonban, Londonban és Moszkvában aláírják az atomsorompó-egyezményt.

1969 Csehszlovákia két tagállamból álló föderatív köztársasággá alakul, *Alexander Dubček* helyett *Gustav Husak* lesz a kommunista párt elnöke. A Palesztin Nemzeti Tanács élére *Jasszer Arafat* kerül. *De Gaulle-t* *George Pompidou* követi az elnöki poszton. Svédországban a szociáldemokrata *Olof Palme* lesz a miniszterelnök. SALT szovjet-amerikai tárgyalás kezdődik a stratégiai fegyverek leszereléséről. Az USA-ban milliók tüntetnek a vietnámi háború ellen. NSZK-ban szociálliberális kormány alakul, vezetője *Willy Brandt*. Milánóban bombamerényletet követnek el az újfasiszták.

1970 Ausztriában a szocialista párt győz a választásokon *Bruno Kreisky* vezetésével. Meghal *Charles de Gaulle*. A lengyelországi megmoz-

dulások hatására lemond a párt és állami vezetők egy része, véget ér a Gomulka-korszak.

1971 Az NDK kommunista pártjának élére *Erich Honnecker* áll. A Szovjetunió húszéves barátsági szerződést köt Indiával. A második világháború győzteseinek bonni nagykövetei egyezményt írnak alá Nyugat-Berlin státusáról. Az ENSZ kijelenti: a Kínai Népköztársaság Kína egyetlen jogos képviselőtestülete.

1972 Az USA miniszterelnöke, *Nixon* egy hetes látogatásra a Szovjetunióba érkezik, aláírják a SALT-I megállapodást. Az USA-ban kirobban a Watergate-ügy. Nixon elrendeli a Vietnami Demokratikus Köztársaság kikötőinek elaknásítását. Az amerikaiak bombázzák Hanoi és Haiphong lakott övezeteit. Az NSZK szerződésben ismeri el az NDK létét.

1973 a „tizennyolc napos háború”: Egyiptom és Szíria támadása Izrael ellen, az izraeli erők váratlan ellentámadással átkelnek a Szuezi-csatornán és Kairót fenyegetik. A háború fegyverszünettel végződik. Brezsnyev egyhetes látogatásra az USA-ba érkezik a SALT-II egyezmény aláírására. Chilében *Pinochet* katonai puccsal megdönti az Allende-kormányt, a katonai junta véres diktatúrát vezet be. Kirobban a negyedik arab-izraeli háború. Spanyolországban egy baszk titkos szervezet megöli a miniszterelnököt.

1974 *Nixon* beismeri, hogy az 1972-es Demokrata Párt székházába való betörésről tudott (Watergate-ügy), és benyújtja lemondását, a következő elnök *Gerard Ford*.

1975 az enyhülés jegyében összeül Helsinkiben az Európai Együttműködési és Biztonsági Értekezlet. A tárgyalások az európai biztonságról és a tudományos, gazdasági és humanitárius együttműködés lehetőség-

eiről folynak. *Kiss inger amerikai* külügyminiszter az olajválság mélypontján bejelenti, hogy az olajárakat, ha kell erőszakkal, de le kell törni. Meghal *Francisco Franco* spanyol diktátor.

1976 Kambodzsában *Pol Pot*, a vörös khmerek vezetője véres diktatúrát vezet be (Pol Pot-rezsim). Meghal *Mao Ce-tung*. A vietnami nemzetgyűlés proklamálja Észak és Dél-Vietnam egyesülését, a Vietnami Szocialista Köztársaságot.

1977 Spanyolországban az első szabad választásokon *Adolfo Suárez* és demokrata pártja nyer.

1978 a vietnami kambodzsai inváziója nyomán kiderül, hogy a vörös khmerek az emberiség történetének egyik legnagyobb tömegmészárlását hajtották végre. Tüntetés robban ki Iránban a sah vezetése ellen, melynek szellemi vezetője *Khomeini* ajatollah.

1979 az afganisztáni háború: egy afgán katonai puccs után a Szovjetunió beavatkozik a harcokba. Vietnami csapatok kiszorítják Kambodzsából a vörös khmereket. Az egyiptomi és az izraeli miniszterelnök békeszerződést ír alá Washingtonban, melynek értelmében az izraeliek kiűrtik a Sínai-félszigetet, Egyiptom a Gázai-övezet kivételével visszanyeri elvesztett területeit. Nagy-Britanniában a konzervatívok nyernek a választásokon, *Margaret Thatcher* lesz a miniszterelnök. *Carter* amerikai és Brezsnyev szovjet államfő Bécsben aláírja a SALT-II. megállapodást a leszerelésről. A NATO brüsszeli ülésén elfogadják a közepes hatótávolságú rakéták Európába telepítését, valamint a fegyverkezés ellenőrzését.

1980 *Indira Gandhi* visszatér a hatalomba, pártja ugyanis megszerzi a parlamenti mandátumok kétharmadát. Lengyelországban sztrájk robban ki *Lech Walesa* vezetésével. *Szaddam Husszein* iraki elnök fel-

mondja az Iránnal 1975-ben kötött határ-megállapodási szerződést, elkezdődik az Irak-iráni háború.

1981 Franciaországban *Francois Mitterand* lesz a köztársasági elnök. *Ronald Reagan* elrendeli a neutronbomba tömeges gyártását. Egyiptomban megölik *Szádat* elnököt. Lengyelországban *Wojciech Jaruzelski* tábornok lesz a párt vezetője is, aki betölti a Szolidaritás szakszervezetet, letartóztatja a vezetőket.

1982 meghal *Brezsnyev*, a két nagyhatalom újra elhidegül, kölcsönösen rakétákat telepítenek és bojkottálják a másik területén rendezett olimpiákat. A Szovjetunió a *Reagan* amerikai elnök által erőltetett fegyverkezési versenyben a csőd szélére kerül. A spanyol választásokon a szocialisták nyernek *Felipe González*. vezetésével. Lengyelországban szabadon engedik *Lech Walesái*

1983 *Reagan* amerikai elnök bejelenti „csillagháborús” programját. A Szovjetunió, NDK és Csehszlovákia bejelenti, hogy új rakétatámaszpontokat létesítenek, egész Európa tüntet ez ellen.

1984 Meghal *Jurij Andropov*, helyére *Konsztantyin Csernyenko* kerül. *Indira Gandhit* megöli testőrségének három szikh tagja, fia *Radzsiv Gandhi* lesz a miniszterelnök. *Reagant* újraválasztják az USA-ban.

1985 *Gorbacsov* lesz a szovjet pártfőtitkár, a peresztrojka (átépítés) és a glasznoszty (nyíltság) jegyében reformokat indít. Ez Szovjetunióban és a kelet-európai államokban az államszocializmus végét jelentette. A Szovjetunió új államfője *Andrej Gromiko*, külügyminisztere *Edward Sevardnaze* lesz. *Gorbacsov* és *Reagan* Genfben találkozik, újra elkezdődik a kelet-nyugat közötti párbeszéd.

1986 *Gorbacsov* javasolja 2000-re az összes atomfegyver megsemmisítését. Stockholmban meggyilkolják *Olof Palme* miniszterelnököt. Eredménytelenül végződik a *Reagan-Gorbacsov-találkozó* *Sunghij* ban és Pekingben diáklfelvonulások követelik a **demokráciái**.

1987 *Gorbacsov* javaslatot tesz *Reagan*nek az eurorakéták teljes és azonnali felszámolásáról. Az ENSZ felszólítja Irakot és **Iráni**, hogy vessenek véget a hét éve tartó háborúnak. Felmentik moszkvai **pártti** kári posztjáról *Borisz Jelcint*. A washingtoni szovjet-amerikai csúcstalálkozón aláírják a közepes hatótávolságú nukleáris **fegyverek teljes** leszerelését. Csehszlovákiában lemond *Gustav Husak*.

1988 *Ceausescu* bejelenti a településszerkezet átalakítására **vonatkozó** falurombolási programját. Az ENSZ felszólítására **fegyverszünetet köt** Irak és Irán. A novemberi elnökválasztásokat *George Bush* nyeri **meg**

1989 *Erich Honnecker*, német miniszterelnök a tömeges **kivándorlás** és a megmozdulások hatására lemond, november 9-én megkezdődik „berlini fal lebontása. Prágában végbemegy a „bársonyos **forradalom**”. Felkelés robban ki Temesváron, Romániában összeomlik a **Ceaus** cw-diktatúra, a diktátort és feleségét kivégzik. Meghal *Khonwini aja*-tollah, az iráni iszlám forradalom vezére. Pekingben a hadsereg leveri a diáklázadásokat. *Kohl* kancellár javasolja a két német állam konföderációját.

1990 a két német állam újraegyesül. Csehszlovákia nevét Cseh és Szlovák Köztársaságra változtatják. Megtartják az első szabad választásokat, Szlovákiában a Nyilvánosság az Erőszak Ellen, **Csehország** ban a Polgári Fórum győz. *Szaddam Husszein* bejelenti, hogy Irak annektálja Kuvaitot. Lengyelországban *Lech Walesa* lesz a közársági elnök. *Lemond Margaret Thatcher*.

1991 megszűnik a KGST és a Varsói szerződés. *Gorbacsov* és *Bush* elnök moszkvai találkozásán csökkentik az atomfegyverek számát (START-megállapodás). *Gorbacsov* ellen sikertelen puccskísérletet hajtanak végre. Az év végén felbomlik a Szovjetunió, és létrejön a Független Államok Közössége. Az USA gyors háborúban legyőzi Irakot, és Kuvait visszanyeri szuverenitását. Maastrichtban az EGK-országok szerződést kötnek, létrejön az Európai Unió.